

**KOLMEN YKSINHUOLTAJAÄIDIN
ARJEN SELVIYTYMISSTRATEGIOITA**

**Sari Hautaoja
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2018**

TIIVISTELMÄ

KOLMEN YKSIHUOLTAJAAIDIN ARJEN SELVIYTYMISSTRATEGIOITA

Sari Hautaoja
Pro gradu tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Sosiaalityön professori Kati Närhi
Kevät 2018
Sivumäärä: 69 sivua + liite 1 sivu

Yhden vanhemman perheet ovat yleistyneet Suomessa viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Yksinhuoltajuus on varsin naisspesifi-ilmiö; yli 80 % yksinhuoltajista on naisia. Tämä tutkielma käsittelee kolmen yksinhuoltajaäidin kokemuksia arjen selviytymisstrategioistaan. Tutkimustehtävänä on etsiä yksinhuoltajien arjessa selviytymistä edesauttavia tekijöitä.

Tutkielma perustuu kvalitatiiviseen tutkimukseen ja sen aineisto muodostuu 12/17-2/18 haastattelemieni kolmen yksinhuoltajaäidin syvähaastatteluista. Metodologia muodostuu pitkälti fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimusotteesta, jossa on mukana feminististä näkökulmaa. Fenomenologia tutkii kokemuksia ja hermeneuttinen ulottuvuus tuo mukaan tulkinnan. Feminismi nousee henkilökohtaisista pyrkimyksistäni tuoda yksinhuoltajien ääntä kuuluville. Jäsentelin saamaani materiaalia aineistolähtöisesti tehden kolme yksinhuoltajaäitien kokemuksiin perustuvaa merkityskokonaisuutta arjen selviämistä edesauttavista tekijöistä. Tekijät voi jakaa sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Lisäksi tein oman merkityskokonaisuuden äitien esittämistä toiveista, mitkä heidän mielestään tukisivat yksinhuoltajan arkea.

Tutkimuksen yksinhuoltajaäitien arjen selviytymisstrategioista nousi neljä merkityskokonaisuutta. 1) tahtotila, joka pitää sisällään äitiyden itsessään sekä tiettyjä luonteenpiirteitä, kuten positiivisen elämänasenteen ja itsenäisyyden. Myös usko itseen ja omiin valintoihin koettiin tärkeäksi. 2) rutiinit, joka pitää sisällään arjen toimijuuden sekä ennakoinnin. 3) sosiaaliset suhteet, jotka koettiin varsin tärkeäksi voimavaraksi. Ansiotyö ja harrastukset mahdollistivat sosiaalisten suhteiden ylläpidon. Omat vanhemmat ja muut läheiset ihmissuhteet olivat tärkeitä emotionaalisen tuen antajia. Erittäin tärkeäksi arjen toimivuuden kannalta koettiin läheiset ja avoimet välit omien lasten kanssa. 4) toive paremmasta sisälsi preventiivistä tukea lapsiperheille; toivottiin matalan kynnyksen paikkoja, joista saisi neuvoja ja tukea lapsiperheen arkeen sekä tukihenkilöitä lapsille.

Avainsanat: yksinhuoltajuus, arki, kokemus, äitiys

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 YDINPERHEESTÄ YHDEN VANHEMMAN PERHEESEEN	8
2.1 Teoriaa perheestä	8
2.2 Kurkistus suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun aiheesta yksinhuoltajuus 1900-luvulta 2000-luvulle	11
2.3 Aiempaa suomalaista tutkimusta yksinhuoltajuudesta	15
2.4 Keskeisiä käsitteitä	18
2.4.1 Yksinhuoltajuus	18
2.4.2 Arki	20
3 TUTKIMUKSEN KULKU JA METODISET RATKAISUT	22
3.1 Tutkimustehtävä	22
3.2 Tutkimusstrategia	23
3.3 Kokemuksen tutkiminen	27
3.4 Haastattelu	28
3.4.1 Aineiston hankinta	30
3.4.2 Haastattelurunko	31
3.5 Analyysimenetelmä	32
4 AINEISTO JA SEN ANALYYSI	34
4.1 Kolme yksinhuoltajaäitiä: Pikku Myy, Teija ja Soni	34
4.2 Merkityskokonaisuuksien tarkastelu	38
4.2.1 Tahtotila	38
4.2.2 Rutiinit	44
4.2.3 Sosiaaliset suhteet	48
4.2.4 Toivo paremmasta	55
4.3 Synteesi	58
5 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	60
5.1 Arjen selviytymisstrategiat	60
5.2 Eettistä pohdintaa	63

LÄHTEET	65
LIITEET: Liite 1. Suostumus yksinhuoltajavanhempien arjen haastattelututkimukseen osallistumisesta	70
TAULUKOT: Taulukko 1. Arjen suoriutumista edistävät tekijät	59

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani aiheena ovat yksinhuoltajat. Yksinhuoltajuus on relevantti aihe niin yhteiskunnalliselta kuin sosiaalityön kannalta, sillä yhden vanhemman perheet ovat yleistyneet Suomessa. Mia Hakovirran (2006) mukaan myös useimmissa länsimaissa yksinhuoltajaperheiden osuus on kasvanut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Osaltaan tätä selittävät avio- ja avoliittojen ulkopuolella syntyneiden lasten lisääntyminen sekä avoliittojen yleistyminen ja niiden avioliittoa helpompi purkaminen. Tämä on edesauttanut yhden vanhemman perheiden määrän kasvua. Myös naisten taloudellinen itsenäisyys on parantunut ja luonut näin mahdollisuuden elättää lapset ilman puolisoa. Naisten osuus yksinhuoltajista on yli 80 prosenttia useimmissa maissa, Suomessa luku on ollut 2000-luvun alussa 88 prosenttia. (Hakovirta 2006, 28, 30–31.)

Yhdysvalloissa kaikista perhetyypeistä yksinhuoltajaperheiden osuus on kasvanut eniten. Yksinhuoltajaperheistä noin 85 % on yksinhuoltajaäidin edustamia perheitä, lukuna tämä on 10 miljoonaa taloutta. Myös yksinhuoltajaisien taloudet ovat enemmän kuin kolminkertaisesti samassa ajassa eli kolmessa vuosikymmenessä. (Anna-Marie Cunningham & Chris Knoester 2010, 136.) Suomen virallisen tilastokeskuksen mukaan, yhden vanhemman perheissä asuvien lasten määrä on kasvanut, vaikka lapsiperheiden määrä on vähentynyt. Vuonna 2016 alaikäisiä, 0–17 -vuotiaita, lapsia oli yhteensä n. 1 051 300 ja heistä 18,60 % asui yhden vanhemman perheessä (Tilastokeskus 2017). Yksinhuoltajuutta ei voi pitää enää marginaalisena ilmiönä.

Yksinhuoltajuus ei ole vieläkaan aivan neutraali käsite, sitä kohtaan löytyy edelleen negatiivista asennoitumista, etenkin itseaiheutettuun yksinhuoltajuuteen. Ja jos lapsilla on esimerkiksi käytöshäiriötä, on yksinhuoltajuutta helppo syyttää. Yksinhuoltajuutta pidetään esimerkiksi merkittävänä lapsiköyhyyden riskitekijänä (Lastensuojelun keskusliitto 2017) sekä yhtenä altistajana lapsiperheen sosiaalisille ongelmille, joita ovat köyhyyden ohella muun muassa erilaiset käytöshäiriöt (vrt. Hakovirta, Salin & Haataja 2016, 271). Vuonna 2012 tehdyssä kyselyssä noin 40 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei yksinhuoltaja selviydy lastenkasvatuksesta yhtä hyvin kuin perhe, jossa on kaksi vanhempaa (Hakovirta ym. 2016, 277).

Loogista on, että hyvinvointi vaarantuu helpommin yhden vanhemman kuin kahden huoltajan perheessä. Yksinhuoltajaperheen lapset eivät voi nauttia täysipainoisesti molempien vanhempiensa läsnäolosta. Heillä voi olla ikävä poissaolevaa vanhempaa tai eivät edes tunne toista vanhempaansa, jolloin he jäävät paitsi isästä tai äidistä. Erotilanteet saattavat olla hyvinkin traumaattisia, jolloin yksilön hyvinvointi todennäköisesti vaarantuu. Mari Broberg ja Juhani Tähtinen (2009, 156) väittävätkin tutkimuksissa todetun, että vanhempien ero voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen hyvinvointiin. Yksinhuoltajavanhempi ei voi päivän päätteeksi jakaa päivän iloja ja murheita toisen vanhemman kanssa, eikä saa sitä turvaa ja hoivaa, mitä kahden vanhemman perheessä puolisolta yleensä saadaan. Kun toista ei ole jakamassa vastuuta, sairastuminen ja tilapäinen hoito lapselle voivat aiheuttaa huomattavia kuluja, jolloin myös tukiverkostojen merkitys vanhemman ja lapsien hyvinvoinnille korostuu yksinhuoltajaperheessä (Suhonen & Salmi 2004, Tuovisen 2014, 18 mukaan). Yksinhuoltaja kantaa niin hyvän, kuin pahan yksin ja joskus tuo taakka voi olla liikaa. Tuolloin lapset ja vanhempi joutuvat kärsimään, jolloin perheen hyvinvointi voi vaarantua.

Tutkielmani fokus on tekijöissä, jotka ovat auttaneet suoriutumaan yksinhuoltajaperheen arjen pyöryksessä. En tutkinut yksinhuoltajien toimeentuloa, vaikka tiedän, että yksinhuoltajaperheissä toimeentulo on yhden aikuisen varassa, mikä tekee siitä haavoittuvampaa. Lisäksi muun muassa Suvi Krok (2009) on tutkinut varsin kattavasti yksinhuoltajien toimeentuloa. Hän on tutkinut yksinhuoltajien arkea köyhyysnäkökulmasta, tarkemmin sanottuna yksinhuoltajaäitien köyhyyden kokemuksia. Hänen tutkimuksessaan vähävaraisten yksinhuoltajaäitien köyhyyden selviytymisstrategia merkityksellistyy taiteiluna. Tutkimukseen osallistuneista vähävaraisista naisista suurin osa torjui ajatukset omasta köyhyydestään. Köyhyys kuitenkin määrittä pitkälle heidän arkensa järjestelyä ja pienensi elämänpiiriä sekä valinnanvapautta, esimerkiksi millaisessa paikassa tai asunnossa asutaan. Vanhemman köyhyys tarkoittaa köyhyyttä myös lapselle, mikä aiheuttaa uhan huono-osaisuuden periytymisestä. (Krok 2009, 114, 118, 131, 163.) Tutkimus on ennen kaikkea kokemuksen tutkimista. Se on yksinhuoltajaäitien köyhyydelle antamien merkitysten tutkimista, mutta samalla se on arjen tutkimus ja arjessa pärjäämisellä on siinä merkittävä rooli.

En myöskään ole tutkinut yksinhuoltajien lapsia, vaan tutkimus on rajattu vanhemman näkökulmaan. Tutkielmassani nostan esille yksinhuoltajien selviämisen haasteista huolimatta, vaikka he ovatkin perheen ainoita vanhempia ja yksin vastuussa perheestään. Oma kokemukseni yksinhuoltajuudesta sai minut kiinnostumaan aiheesta, mutta motivaatio siihen lähti lähinnä halusta tuoda esille arjen haasteissa pärjäävien yksinhuoltajien ääni. Tämä tutkielma kiinnittyy kotimaisiin 2000-luvulla yksinhuoltajuudesta tehtyihin tutkimuksiin, joissa arjen näkökulma on jossain määrin mukana. Suomalaiset 2000-luvun yksinhuoltajien arkeen liittyvät tutkimukset keskittyvät suurimmaksi osaksi johonkin muuhun kuin arjen näkökulmaan. Minna Rantalaiho (2009, 20) toteaaakin, että Suomessa on tehty melko vähän yhteiskuntapolitiittista yksinhuoltajuuteen liittyvää tutkimusta ja se on keskittynyt lähinnä yksinhuoltajien työhön ja toimeentuloon. Kuten Krokin (2009) tutkimus keskittyy yksinhuoltajien köyhyyden kokemukseen ja Mia Hakovirran (2006) tutkimus yksinhuoltajien työllisyyteen ja toimeentuloon. Paula Tuovinen (2014, 11) keskittyy tutkimuksessaan yksinhuoltajaisien ja tyttärien kertomusten kautta tarkastelemaan yksinhuoltajaisuutta ja äidin poissaolon merkitystä. Yksinhuoltajaisista tutkimusta on tehty myös varsin vähän.

Tutkielman metodologia sijoittuu fenomenologiseen ja hermeneuttiseen tutkimusotteeseen, jossa on mukana feministisiä näkökulmia. Timo Laine (2001, 26–27) esittää, että fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia ja näitä kokemuksia syntyy, kun ihminen on vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Me havainnoimme ja koemme todellisuutta intentionaalisesti eli kaikki mitä koemme merkityksellistyy meille omien pyrkimystemme, kiinnostuksemme ja uskomustemme kautta. Voidaan sanoa, että kokemuksemme muotoutuvat siis näiden merkitysten mukaan, jolloin fenomenologisen tutkimuksen kohteena ovat nuo merkitykset. Hermeneuttinen ulottuvuus tuo tutkimusmetodiin mukanaan tulkinnan tarpeen. (Laine 2001, 27, 29.) Feminismi nousee henkilökohtaisista pyrkimyksistäni tuoda yksinhuoltajien ääntä kuuluville. Haluan myös omalta osaltani tuottaa ymmärrystä yksinhuoltajaperheen arjesta. Näkökulmani tutkia yksinhuoltajan arjenkokemuksia on voimavarakeskeinen.

Aineistonkeruumenetelmänä tässä tutkielmassa on käytetty syvähaastattelua. Olen haastatellut kolmea yksinhuoltajaäitiä. Jokaisella äidillä on monen vuoden kokemus yksinhuoltajuudesta ja jokaisen tarina on hyvin erilainen, mutta myös yhtäläisyyksiä löytyy paljon. Jo-

kainen äiti antoi itselleen kutsumanimen, joita käytän haastattelun aineisto-otteissa. Mielenkiinnon kohteenani ovat siis yksinhuoltajaäitien arjenkokemukset ja etenkin heidän selviytymisstrategiansa eli ne tekijät, jotka ovat edesauttaneet yksinhuoltajaa selviämään arjessa. Tutkimusaiheeni kiinnostaa myös henkilökohtaisella tasolla ja nousee osin omasta kokemuksestani, koska olen itse ollut reilut 16 vuotta yksinhuoltajana. Omaa tarinaani voisinkin luonnehtia selviytymistarinaksi, jossa suoriuduin kasvattamaan mielestäni onnistuneesti, kaksi lastani täysi-ikäiseksi. Helppoa se ei aina ollut, vaikkei perheemme ollut vajavainen sen kummemmin kuin sosiaalinen ongelmakaan. En ole aiemmin juuri pohtinut, mitkä tekijät minua edesauttoivat vanhemmuudessani. Tällä tutkielmalla halunnen syventää myös tietoisuutta itsestäni, mutta ennen kaikkea saada tietoa niistä suojaavista tekijöistä, jotka ovat auttaneet yhden vanhemman perheiden selviämistä arjessaan. Mielestäni tutkijana on tärkeää selvittää oma suhde tutkittavaan maailmaan eli olla tietoinen siitä, mitä se itsessä herättää ja miksi. Onko tutkittavassa ilmiössä jotain tuttua tai rajoittavaa. Siksi tuon tutkielman analyysivaiheessa omaa tutkijan positiotani läpinäkyvästi esille.

Tämä pro gradu -tutkielma sisältää viisi varsinaista päälukua. Johdannon jälkeen luvut etenevät seuraavasti: Luvussa 2 on tutkielman konteksti ja viitekehys. Aluksi esittelen lyhyesti perhetutkimuksen suuntauksia sekä millaista yhteiskunnallista keskustelua yksinhuoltajuudesta on ollut 1900-luvun alusta alkaen aina 2000-luvulle asti. Tämän jälkeen tarkastelen aiempaa kotimaista tutkimusta yksinhuoltajuudesta ja avaatan yksinhuoltajuuden sekä arjen käsitteitä. Luvussa 3 tarkastelen tutkimuksen metodologiaa tutkimusstrategioineen ja esittelen tutkimuskysymyksen. Luku 4 koostuu tutkielman empirian esittelystä sisältäen tutkimuksen analyysin merkityskokonaisuuksineen ja synteessin. Lopuksi, luvussa 5 on tutkielman pohdintaa ja johtopäätökset, jossa jäsenän yksinhuoltajaäitien arjen selviytymisstrategioita.

2 YDINPERHEESTÄ YHDEN VANHEMMAN PERHEESEEN

Tutkielmani konteksti on perheessä, tarkemmin määriteltynä yhden vanhemman perheessä. Perhettä on tutkittu ja tutkitaan, jolloin onkin syntynyt erilaisia perhetutkimuksen suuntauksia. Esittelen seuraavaksi lyhyesti muutamia perheiden tutkimisessa vaikuttavia perhetutkimuksen suuntauksia. Teen myös kurkistuksen historiaan ja suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun yksinhuoltajuudesta. Lopuksi avaan hieman yksinhuoltajuuden ja arjen käsitteitä.

2.1 Teoriaa perheestä

Länsimaissa nykyaikaan sijoittuvista perhetutkimuksen suuntauksista varhaisimmaksi ja ehkä myös tunnetuimmaksi, 1950 -luvulta, katsotaan sosiologi Talcot Parsonsin teoria universaalista perheestä sekä Erik H. Eriksonin psykososiaalista kehitysvaihetta koskeva teoria. Parsonsin perheteoriassa perheen tehtäviä hoitamaan tarvitaan äiti ja isä eli ydinperhe. Tärkein tehtävä on lasten sosialisatio ja sukupuoliroolien tuottaminen. Vanhimmissa suuntauksissa kantavana ajatuksena on perheen universalisuus ja uudemmissa korostetaan perheiden moninaisuutta. Perhetutkimukset eroavat myös siinä, mitä korostetaan perheen muodostuksen ensisijaisena ohjaajana; biologiaa vai kulttuuria. Korostettaessa kulttuuria, painottuu perheiden moninaisuus. (Jallinoja & ym. 2014, 8–11; Jallinoja 2014, 22–23.)

Riitta Jallinoja (2014) esittää, että Parsonsin mukaan perheen tärkein tehtävä on lasten sosialisatio ja toisena tehtävänä on aikuisten persoonallisuuden vakauden takaaminen. Parsonsin perheteoria juontaa yhteiskuntamuutokseen, jossa perheen aiemmat tehtävät, kuten tavaroiden tuottaminen, opetus ja sairaanhoito siirtyivät niihin erikoistuneille laitoksille ja perheelle jäi mahdollisuus keskittyä kahteen tärkeimpään tehtäväänsä. Perheen tehtävien vähetessä myös suvun merkitys väheni ja ydinperheen merkitys taas korostui. Parsonsin perheteorian mukaan ydinperhe koostuu isästä, äidistä ja lapsesta tai lapsista, joilla kaikilla on omat roolinsa. Ydinperheessä miehet ovat asiajohtajia ja naiset tunnejohtajia ja yhdessä he muodostavat toisiaan täydentävän johtajaparin. Perheen lapset taas omaksuvat nämä sukupuoliroolit vanhemmiltaan. (Jallinoja 2014, 21–24.) Jallinojan (2014, 26) mukaan myös Sig-

mund Freudin kehitysvaihetheoria eli psykoanalyysiin pohjaava käsitys sosialisoinnin vaiheista, korostaa sitä, että lapsi tarvitsee äitiä ja isää pärjätäkseen sosiaalisten suhteiden piireissä. Parsonssin perhetheoriaa on kritisoitu muun muassa sukupuoliroolikäsityksien sekä ydinperheen universaaliuden vuoksi. Viimeksi mainittu rajoittaisi ihmisiä perustamasta sellaisia perheitä, kuin haluaisivat. Perhetheoriaa on kuitenkin edelleen hyödynnetty muun muassa tutkittaessa, millaiset päiväkodit olisivat sopivia lapsille sekä tutkittaessa erokriisin vertaistukea. Myös kiintymyssuhdetheoria on yhteydessä Parsonssin perhetheoriaan. (Jallinoja 2014, 31, 33.)

Psykoanalyytikko ja antropologi Eriksonin perhetheorian eli psykososiaalisen kehitysteorian perusyksikkönä on yksilö, mutta perhe on myös tärkeä, etenkin lapsuuteen liittyen vaiheiden tarkastelussa. Vanhempien osuus kehityskriisien ratkaisussa nähdään tärkeänä. Myös psykoanalyysin ja Freudin psykoseksuaalisen teorian vaikutus näkyy Eriksonin teoriassa. (Korhonen & Perho 2014, 37–47.) Kehityopsykologi Bronfenbrenner laajensi perhetheorian tarkasteluun yksilön ja ydinperheen lisäksi niiden ulkopuolelle, ympäristötekijöihin. Bronfenbrennerin mukaan ymmärtääkseen perhettä, on tutkittava myös ympäristöä, jossa perhe elää. Bronfenbrenner puhui bioekologisesta mallista. (Hurme 2014, 60, 78.)

Feministisestä perhetutkimuksesta nostan esille feministisosiologi Dorothy Smithin. Kuronen (2014) esittelee Smithin perheideologian kriittisenä analysoijana, joka toi käsitteen ideologinen koodi. Ideologisessa koodissa perhe nähdään pohjoisamerikkalaisena standardiperheenä, jossa on naimisissa oleva pariskunta ja lapset. Perheen isä käy ansiotyössä ja hänen palkkansa on perheen talouden perusta. Myös äiti voi ansaita jotain, mutta hänen tärkein tehtävänsä on huolehtia miehestään ja kodista sekä lapsista. Tämä koodi määrittää edelleen perhettä, vaikka nykyisin korostetaan perhekäytänteiden moninaisuutta. Smithin mukaan perhettä tulisi tutkia empiirisesti ja lähteä liikkeelle ihmisten päivittäisestä elämästä. Smith on kiinnostunut perhetutkimuksessa erilaisten instituutioiden roolista perheen elämässä. Hänen institutionaalinen etnografia on hyödynnettävissä juuri edellä mainittuja ilmiöitä tutkittaessa. Smithin tutkimuksellinen sitoutuminen on totuuden etsimistä. (Kuronen 2014, 92, 94–96, 98.)

Sosiologian professorit Gubrium ja Holsteinin lähestymistapa perhetutkimukseen on etnometodologiaviriteinen konstruktionismi. Siinä perheelle ei anneta etukäteisoletuksia, kuten lapsiperhe tai ydinperhe, eikä sitä pidä edes etsiä, vaan perhettä lähestytään erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja tutkitaan sen monimerkityksellisyyttä. Oletuksena on, että näissä käytännöissä näkyvä sosiaalinen toiminta ”*luo, rakentaa ja merkityksellistää perhettä*” (Forsberg 2014, 127). Merkitykset, mielikuvat ja ideat saavat analyyttisen mielenkiinnon, eikä se mitä itse perheyksikössä tapahtuu. Painopiste perhetutkimuksessa on puheen ja vuorovaikutuksen tutkimus. (Forsberg 2014, 125–128.) Konfiguraationaalissa lähestymistavassa tarkastelun painopiste on perhe-elämän tärkeissä suhteissa yhdessä muiden merkityksellisten suhteiden kanssa, ei perheen rakenteissa. Selvitettävänä on myös kysymys, keistä perhe muodostuu. Empiirisellä tutkimuksella selvitetään mitä erityistä juuri tähän tiettyyn perhesuhteeseen liittyy, kun sitä verrataan muihin läheissuhteisiin. (Castren 2014, 139, 141.)

Parsonsin teoria ydinperheestä oli yleinen 1950-luvulla. Vielä, yli 50 vuotta myöhemmin, moni mieltänee perheen ydinperhemallin mukaisesti. Vaikka nykyisin perheiden kombinaatiot ovat varsin vaihtelevia; on isästä, äidistä ja lapsista koostuvia perheitä, yhden vanhemman perheitä, uusperheitä, sijaisperheitä, neliapila- ja sateenkaariperheitä. Edelleen niin ammattilaiset kuin vanhemmat korostavat yksinhuoltajuuden merkitystä lapselle, myös lasten parhaana paikkana elää nähdään perhe, aivan kuten Parsonsin asian näki (Jallinoja 2014, 34). Teoriaa ydinperheestä voi mielestäni verrata perheen ideologisen koodin käsitteeseen. Molemmissa on perhe, joka käsittää isän, äidin ja lapset. Oma ajatukseni on, että yksinhuoltaja voi kokea syyllisyyttä, koska ei voi tarjota tuota ideologisen koodin mukaista ”ehjää” perhettä lapsilleen. Lisäksi toisen vanhemman puute nähdään helposti myös yhdeksi syyksi mahdollisiin lapsen käytöshäiriöihin (Hakovirta 2006, 31–32).

Maailmalla perheen käsite voidaan jakaa karkeasti yksilöllisyyttä eli individualistisuutta tai yhteisökeskeisyyttä eli kollektiivisuutta korostavaan kulttuuriin. Yksilöllisyyttä korostettaessa perheenä nähdään vain ydinperhe, johon esimerkiksi isovanhemmat eivät kuulu. Yhteisökeskeisyyttä korostettaessa perheen käsite saattaa laajeta koko kyläyhteisöön. (Väestöliitto 2017.) Oma käsitykseni nykyaikaisesta suomalaisesta perheestä on enemmän yksilöä ja kulttuuria korostava, jossa perheet nähdään ja hyväksytään moninaisina ja näin voidaan

rikkoa perheen ideologinen koodi. Kimmo Jokisen (2014) mukaan yksikään perheen määritelmä ei saa täyttää hyväksyntää perhetutkimuksen kentällä. Eri teorioissa tehdyt perheen määritelmät jaetaan karkeasti kahteen ryhmään, joista ensimmäisessä perhe nähdään *rakenteena* ja toisessa *systeeminä*. Näkökulmassa perhe rakenteena lähdetään siitä, että yhteisön jatkuvuuden takaamiseksi on välttämätöntä huolehtia vastasyntyneestä ja hänen sosiaalisuudestaan yhteiskunnan jäseneksi. Tämä huolenpitotehtävä on luonnostaan sellaisen pienryhmän tehtävä kuin perhe. Jokinen (2014, 168) toteaa ”*perheet ovat mitä perheet tekevät*”, kun perhe nähdään systeeminä, se määritellään suhteiksi sekä määritelmiksi ja tekemiseksi. Perhesuhteista sekä sen rajoista neuvotellaan jatkuvasti. Tähän liittyvät myös valtasuhteet, puhutavat ja tottumukset. (Jokinen 2014, 167, 168.)

Perheen määrittely on tullut haasteellisemmaksi perhesuhteiden muuttuessa moninaisemmiksi ja ydinperhemallin vähennyttyä. Nykyisin yksilön tehtävänä on reflektoida omia perhesuhteitaan ja identiteettiään. Jokinen siteeraa sosiologi Anthony Giddensin ”*ihmisten on pakko itse rakentaa omaa yksilöllistä narratiiviaan, koska mitkään muutkaan tahot – perhe, suku, muut yhteisöt, perinteet - eivät sitä enää tee*”. (Jokinen 2014, 173.) Yksinhuoltajien ja uusperheiden määrät ovat kasvaneet, avioliitot ovat sen sijaan vähentyneet ja avioerot kasvaneet. Tämä tarkoittaa sitä, että ydinperheen ulkopuolella syntyy yhä useampi lapsi ja perhe käsite laajenee. Malli perheestä, jossa isä ja äiti ovat avioliitossa ja heillä on yksi tai useampi lapsi, on menettänyt merkitystään lasten ainoana kasvupaikkana. (Hiilamo 2009, 64.)

2.2 Kurkistus suomalaisen yhteiskunnalliseen keskusteluun aiheesta yksinhuoltajuus 1900-luvulta 2000-luvulle

”...mä kyllä ite aattelin, et mä oon yksinhuoltaja, yksinhuoltajaperheessä, mut siihen aikaan, ni ei mielellään sanonut sitä ääneen, koska silloin vielä tuntu, et tulee semmonen, et olis toisen luokan perhe. Jos sanoi, et oli yksinhuoltajaperhe, ni siihen kohdistuu semmosii, tiedäksä, asenteita, ja sit kun ajattali, kuitenkin, et isä on kuollut, et mä oon leski, ni mä ajattelin et jotenkin siin oli kuitenkin semmonen ero ja suru... Niinku toisella tavalla suru, et on totaalinen yksinhuoltaja.” (Aineisto-ote ”Teijan” haastattelusta.)

Edellä olevassa tutkimushaastattelun aineisto-otteessa on yhden yksinhuoltajan kokemusta ihmisten asenteista yksinhuoltajuuteen 90-luvulla. Itse en juurikaan käyttänyt vielä 2000-

luvullakaan omasta perheestäni nimitystä yksinhuoltajaperhe, koska kokemukseni mukaan sana yksinhuoltajuus on liitetty usein negatiivisiin yhteyksiin. Mielestäni on tärkeä tuoda esille yksinhuoltajuudesta käytyä keskustelua hieman pidemmältä perspektiiviltä, sillä siihen on liittynyt aikojen saatossa niin moralisointia kuin syyllistämistäkin. Ja vaikka asenteet ovat muuttuneet, niin jokin ikävä ”kaiku” aika ajoin kuuluu perässä. Yksinhuoltajuus käsitteen pitäisi olla varsin neutraali käsite, silti moni yksinhuoltaja ei käytä itsestään nimitystä yksinhuoltaja (vrt. Krok 2009, 100). Yksinhuoltajuutta on kuvattu useilla eri käsitteillä, jotka ovat olleet hyvin leimaavia. Forssen, Haataja & Hakovirta (2009) toteavat, että tällaisella leimaamisella on historiassa pitkä tausta. 1960- ja 1970-luvuilla muun muassa perheoikeuden teoksissa käytettiin käsitteitä: tynkäperhe, vajaa perhe ja poikkeava perhe. Forssenin ym. mukaan Pekka Kuusi puhui täydellisestä perheestä ja vertasi siihen yhden huoltajan perhettä. Vasta 1970-luvulla vakiintui käsite yksinhuoltaja ja vuonna 1980 käsite yksinhuoltaja, otettiin ensimmäisen kerran Suomen uudissanakirjaan. (Forssen ym. 2009, 11.)

Suomessa avioliiton ulkopuolinen äitiys oli sosiaalinen ongelma 1900-luvun alussa ja yhteiskunnallinen keskustelu oli epäilevää au-äitejä eli aviottomia äitejä kohtaan. Naisasianaiset aloittivat varhaisimmat keskustelut yhteiskunnallisen tuen tarpeesta. Näiden naisasia-aktivistien työ vaikutti merkittävästi siihen, että yksinhuoltajuudesta tuli yhteiskunnallinen kysymys ja että ensimmäiset perhepoliittiset väliintulot olivat juuri perheille, joiden huolehtijana nainen oli yksin. 1900-luvun keskustelussa ja yksinhuoltajien tukemisessa fokus oli lapsissa, lähinnä miten köyhyys vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa, mutta kysymys oli myös kontrollista ja sukupuolimoraalista. Porvarillinen naisliike puhui lapsen edun nimissä ja vasemmistolainen naisliike ajoi parannuksia lasten aseman lisäksi myös yksinhuoltajien asemaan. Vuonna 1937 hyväksyttiin laki äitiysavustuksesta, joka annettiin vähävaraisille äideille, eikä sen saaminen edellyttänyt avioliittoa. (Rantalaiho 2009, 21–22, 24.) Vuosisadan vaihteessa naiskansalaisuuden ideaali oli valistunut äitkansalainen ja naisen oikeana tehtävänä oli synnyttää lisää väestöä ja huolehtia lapsistaan. Huolehtimisen merkitys oli laajempi, kuin vain oma perhe, yhteiskunnallinen äidillisyyys kosketti kaikkia naisia ja oli kansalaisvelvollisuus. (Anttonen 1997, 186.) Avioliiton ulkopuolella äidiksi tulleiden äitiyttä ei ehkä kuitenkaan nähty kansalaisvelvollisuuden täyttämiseksi, mutta äidillisyyys kuului joka tapauksessa jokaiselle naiselle.

Vuonna 1948 suomalaisessa sosiaalipolitiikassa tapahtui muutos lapsilisän universaaliuden

myötä. Näin ollen lapsilisä ei ollut köyhäinhoidollinen tuki, joita esimerkiksi äitiysavustus ja perhelisä olivat olleet lapsiperheille. Lapsilisän universaalius oli merkittävää yksinhuoltajille juuri siksi, ettei sen saaminen leimannut tai erottanut yksinhuoltajia muista perheenhuoltajista. 1930- ja 1940-lukujen yksinhuoltajuuteen liittyvään keskusteluun ei kuulunut perhepolitiikan ydinkysymykset, koska vallalla oli ydinperheideologia, eikä olisi ollut lainmukaista puhua yksinhuoltajaäitiyden turvaamisesta yhteiskunnallisin toimin. 1950-luvun keskusteluissa määriteltiin äitiyttä. Lapsen omaa äitiä pidettiin tärkeänä, mutta aviottomien äitien kykyihin ei oikein uskottu. Suomella ei kuitenkaan ollut varaa seuloa äitejä, mutta ammatillisissa aikakauslehdissä aviottomia äitejä moralisoitiin ja pidettiin patologisina. (Rantalaiho 2009, 25–26, 28.) Sotien jälkeen Suomi oli tiukoilla maksaessaan sotavelkoja ja aloittaessaan nykyisen hyvinvointiyhteiskuntamme rakentamisen, liekö se ”pelastanut” yksinhuoltajaäitejä suuremmilta moralisoinneilta. 1950- ja 1960-luvuilla keskusteltiin myös äitien oikeudesta ansiotyöhön ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. (Anttonen 1997, 192.)

Vielä 60-luvulla aviottoman lapsen isästä puhuttiin virallisesti makaajasta tai muusta elatusvelvollisesta ja vuonna 1961 voimaan tullutta erityislapsilisää voitiin maksaa harkinnanvaraisesti avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle, jos lapsen äiti ilmoitti makaajan nimen. Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta alettiin keskustella 60-luvulla. Silloinen yhteiskunta tunsu sukupuolijärjestelmän, jossa hoitovastuu on naisilla ja elättäjän vastuu miehillä. 60- ja 70-luvuilla kontrolli äitejä kohtaan väheni. Avioerot yleistyivät 1970-luvulla ja sen myötä alkoi keskustelu lapsen biologisen isän oikeuksien turvaamisesta ja valmistui lapsen asemaa koskeva lakiuudistus, jota kutsuttiin lapsipaketiksi. Vasta vuonna 1977 astui laki lapsen elatuksen turvaamisesta eli tarvittaessa kunta maksoi elatustukea, myös niille lapsille, joiden isyyttä ei oltu vahvistettu. (Rantalaiho 2009, 30–35, 43.)

1980-luku on vielä ollut suomalaisen hyvinvointivaltion kultakautta. Sosiaalipalvelut kuuluivat poliittisesti yleisesti hyväksyttynä osana samaan aikakauteen, jota on myös luonnehdittu naisystävälliseksi. Sosiaalipolitiikan ydintä olivat hoivapalvelut. Sosiaalipalvelujen laajeneminen, jo 60-luvulta, on edesauttanut naisten pääsyä palkkatöihin. Tärkeä uudistus on ollut muun muassa 1984 tullut subjektiivinen oikeus lasten päivähoitoon. Anttonen mukaan Barbara Hobson (1991, 15) toteaa että, ”*kaikki naiset ovat potentiaalisia yksinhuolta-*

ja”, jonka vuoksi sosiaalipolitiikan tulisi kattaa koko hoivan maailma, ollen myös universaalia. Edelleen Hobson (1991, 15) on todennut että ”*jos sosiaalipolitiikka suunniteltaisiin yksinhuoltajille, se hyödyttäisi kaikkia*”. Kolme tärkeintä asiaa naisystävällisessä hyvinvointivaltiomallissa ovat universaali sosiaaliturva, etuuksien yksilöllisyys ja oikeus tiettyihin hoivapalveluihin. Nämä löytyvät pohjoismaisista demokratioista, kuten Suomesta. (Anttonen 1997, 200–201.)

Kansainvälisesti 1980-luvulla yksinhuoltajuudesta käytiin kiivasta yhteiskunnallista keskustelua, jossa anglo-amerikkalainen tutkimus näki yksinhuoltajuuden sosiaalisena ongelmana. Yksinhuoltajia syyllistettiin itseaiheutetusta tilanteesta, johon he olivat joutuneet omien valintojensa vuoksi. Suomessa vastaavaa keskustelua ei käyty, myöskään 90-luvulla ei keskustelu ollut kovin vilkasta. Toisaalta Suomessa moralisoitiin yksinhuoltajien oikeutta tukiin, joita yhteiskunta maksoi. (Hakovirta ym. 2016, 171–272.) 90-luvulla mietittiin lähinnä, kuka on yksinhuoltaja ja keskustelu liittyi tulonsiirtoihin. Avoliitossa asuvaa yksinhuoltajaa ei enää pidetty varsinaisena yksinhuoltajana. Etuuksien ja tukien saamiseen vaikutti niin sanottu ”jääkaappiteoria”, jos jaettiin sama jääkaappi, ei saanut yksinhuoltajan tukia. Yksinhuoltajuuden perusteella saadut verohelpotukset poistettiin vuonna 1994 ja sitä korvattiin osittain lapsilisän korotusosalla, joka oli tarkoitettu yksinhuoltajille. Uudistukset ajoittuivat 90-luvun lamaan, jolloin perhetukia leikattiin. Vuonna 1999 elatusturvalakia uudistettiin muun muassa kontrollin hankaluuden vuoksi, koska yksinhuoltajan parisuhdetilanteet vaihtuvat. (Rantalaiho 2009, 19, 39–41.)

Millaista keskustelua 2000-luvulla yksinhuoltajuudesta on käyty? Lasten etu ja oikeudet ovat ainakin korostuneet sekä se, millaisia merkityksiä lapset antavat perhesuhteilleen. Yhteishuoltajuus on lisääntynyt. Yli 90 % lapsen huoltoa koskevista sosiaalilautakuntien vahvistamista sopimuksista 2000-luvulla sovittiin molemmille vanhemmille. Yksinhuoltajaa voidaan jossain keskusteluissa edelleen pitää normaalista poikkeavana vanhempana, mutta toisaalta yksinhuoltajuus 2000-luvulla edustaa myös sankarivanhemmuutta. (Rantalaiho 2009, 44–45.)

2.3 Aiempaa suomalaista tutkimusta yksinhuoltajuudesta

Tutkimustietoa yksinhuoltajuudesta löytyy perhepolitiikan, perhe-elämän, äitiyden ja lapsuuden tutkimuksista. Tähän tutkielmaan liittyvää tutkimusta yksinhuoltajien arjesta, voi löytää eron jälkeisten perhesuhteiden analyyseistä. Rantalaiho kuvaa suomalaista tutkimusta yksinhuoltajuudesta epäsuoraksi, koska tutkimustietoa löytyy muiden aiheiden sivutuotteena. (Rantalaiho 2009, 20.) Myös Tuovinen (2014, 18) toteaa kotimaisen yksinhuoltajatutkimuksen keskittyneen lähinnä yksinhuoltajaäitien toimeentuloon, työllisyyteen sekä perheen ja työn yhteen sovittamiseen. Yksinhuoltajuutta on tutkittu, mutta ei kovinkaan paljoa, ja etenkin yksinhuoltajien elämää ja heidän kokemuksiaan on analysoitu Suomessa vähän (Rantalaiho 2009, 20). 2000-luvun kotimaista tutkimusta yksinhuoltajuudesta en löytänyt paljoakaan.

Hakovirta, Salin & Haataja (2016) puhuvat familistisesta käänteestä, joka on seurausta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana tapahtuneen perheiden arvostuksen nousun myötä. Siinä patriarkaalinen ydinperhe nähdään kulttuurisesti normaalina. Familistinen perhekäsitys haluaa korostaa perheen ja äitiyden merkitystä. Sen mukaan muut perhetyypit poikkeavat yleisesti hyväksytyistä ihanteista ja normeista. Hakovirta kumppaneineen tarkastelee vuosilta 2002 ja 2012 suomalaisten mielipiteitä yksinhuoltajavanhempien kyvystä selvittää kasvatustehtävästä. Mielipiteet muuttuivat tarkasteluajanjakson aikana positiivisemmiksi. Vuonna 2012 lähes puolet oli sitä mieltä, että yksi vanhempi on yhtä hyvä kasvattamaan kuin kaksi vanhempaa, kun vuonna 2002 vain noin kolmasosa oli samaa mieltä. Naisten mielipiteet olivat hyväksyvämpiä kuin miesten, myös siviilisäädyllä, iällä ja koulutuksella oli vaikutusta, kielteisemmin asennoituivat parisuhteessa elävät. Yksinhuoltajiin kohdistuu edelleen ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita, jotka vaikuttavat yksinhuoltajien hyvinvointiin. (Hakovirta ym. 2016, 268, 282.)

Paula Tuovinen (2014) kasvatustieteen väitöksessään on tutkinut yksinhuoltajaisia. Tarkemmin sanottuna yksinhuoltajaisien ja heidän tyttäriensä haastattelujen ja elämänkerrallisten narratiivien kautta yksinhuoltajaperhettä. Tutkimus käsittelee myös yksinhuoltajaperheiden arkea. Isien kertomuksissa tuli esille, että isät ”ovat laittaneet arkensa sujumaan” ja osa isistä

nautti kotitöistä saamastaan vastuusta sekä siitä, että saivat tehdä ne omalla tavallaan, toisaalta kotityöt olivat sitä kenttää, josta heillä ei välttämättä ollut aiempaa kokemusta ennen yksinhuoltajuutta (Tuovinen 2014, 123–124).

Suvi Krok (2009, 15) selvitti sosiaalityön väitöskirjassaan lähiön yksinhuoltajaäitien köyhyyden kokemuksia ja millaisia merkityksiä nämä äidit antavat köyhyydelle. Krok käsitteli myös äitien toimijuutta ja haastatteli tutkimuksessaan 12 yksinhuoltajaäitiä. Hänen tutkimuksessaan arkielämä on vahvasti läsnä, samoin selviytyminen köyhyydestä huolimatta. Krokin tutkimus on ehkä tärkeintä teoriapohjaa gradulleni, koska siinä korostuu myös kokemus ja arjen tutkimus. Hän tutki äitien antamia merkityksiä köyhyydelle, sen sijaan itse jätin taloudelliset kysymykset sivuun. Tutkielmani näkökulma on yksinhuoltajien arjenkokemuksissa. Kiinnostukseni on niissä kokemuksissa ja tekijöissä, jotka edesauttavat suoriutumaan arjen haasteellisista tilanteista eteenpäin.

Mia Hakovirta (2006) on tutkinut yksinhuoltajaperheitä yhteiskuntapolitiikan väitöskirjassaan. Tutkimuksessa vertailtiin eri maiden yksinhuoltajaäitien toimeentuloa ja työllisyyttä. Yksinhuoltajaäitien köyhyyttä vertailtaessa pohjoismaissa, Isossa-Britanniassa, Saksassa ja USA:ssa, todettiin, että Suomessa ja Ruotsissa köyhyysaste oli matalin ja USA:ssa korkein. Vuonna 2000, USA:ssa yksinhuoltajaäideistä lähes puolet asui köyhydessä, kun taas Suomessa köyhyysrajan alapuolelle jäi 6 % yksinhuoltajaäideistä. 2000-luvun alun Suomessa yksinhuoltajaäitien toimeentulo rakentui pitkälti tulonsiirroista ja yksinhuoltajaäitien köyhyyttä lisäsivät perhepoliittiset leikkaukset ja työttömyys. Kuitenkin verrattuna tutkimuksen muihin maihin, tilanne Suomessa oli hyvä. Suomalaisilla yksinhuoltajaäideillä oli hyvä työorientaatio. Työssä käymistä ei nähty tärkeänä vain toimeentulon, vaan myös oman hyvinvoinnin vuoksi, sillä työssäkäynti mahdollisti kodin ulkopuolisen sosiaalisen kanssakäymisen. (Hakovirta 2006, 89–90, 161, 163, 166.)

Tiina Hokkanen (2005) on tutkinut vanhemmuuden kokemista eron jälkeen, kun lapsista on yhteishuoltajuus sekä sitä, miten vanhemmat kokevat lapsiansa läsnäolon ja kotoa poissaolon. Tutkimusote on hermeneuttis-fenomenologinen, jossa on mukana konstruktionistisia piirteitä. Tutkimuksen äidit kokivat itsensä yksinhuoltajiksi, kun taas isät kokivat, ettei heillä

ole tarpeeksi vaikutusmahdollisuuksia lapsiinsa. Hokkanen sai seitsemän tekijää, joilla yhteishuoltajuus toimii. *Yhteishuoltajuuden toimivat käytännöt* lyhyesti ovat: 1) tieto yhteishuoltajuuden sisällöstä, 2) valtaa ja vastuuta yhtä paljon sekä perusta kunnossa oikeudenmukaisuuden kokemuksille, 3) työrauhan salliminen, mutta toisaalta asioihin puuttuminen vakavissa asioissa, 4) rakentava keskusteluyhteys lapseen liittyvissä asioissa, 6) tarvittaessa joustavuus, 7) riitatapauksissa kolmansien osapuolien käyttö, joita kuitenkin pyritään välttämään, jos pystytään sopimaan itse. (Hokkanen 2005, 10, 13, 172.) Tutkimusaineisto koostui 22 vanhemman teemahaastatteluista, joista puolet oli isien ja puolet äitien haastatteluja. Tutkimuksessa on mukana myös arki ja suhde lapseen, jotka ovat vahvasti läsnä myös omassa tutkimuksessani.

Yksinhuoltajuuden vaikutuksia lapseen on tutkittu yksinhuoltajatutkimuksissa eniten. Käytös- ja oppimishäiriöitä, rikollista käyttäytymistä sekä terveysongelmia todettiin yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa olevan enemmän yksinhuoltajaperheen pojilla kuin kahden huoltajan perheessä kasvaneilla pojilla. Suomessa vastaavasti yksinhuoltajaperheessä kasvaneilla pojilla on todettu olevan lievästi suurempi itsemurhariski ja enemmän rikollista käyttäytymistä. Myös lasten koulumenestys jää yleensä heikommaksi kuin kahden huoltajan perheessä eläneillä lapsilla. Tutkimuksia on kritisoitu riskikeskeisyydestään. Huono taloudellinen tilanne ja toisen vanhemman poissaolo sekä vanhempien väliset konfliktit selittänevät lasten heikompaa koulumenestystä. Toisaalta Suomessa suurin osa yksinhuoltajaperheiden lapsista ja nuorista voi hyvin ja esimerkiksi vanhempien ero on saattanut lähentää lapsen suhdetta etävanhempaan. (Hakovirta 2006, 31–33.)

Maininnan arvoisia ovat myös nämä neljä teosta, vaikka ne eivät juuri keskustele oman tutkimukseni kanssa. Mukana on myös muutama 90-luvulla tehty tutkimus tai teos, joissa käsitellään äitiyttä, ei niinkään yksinhuoltajuutta. Seija Sukula (2009) on sosiaali- ja terveyspolitiikan väitöksessään tutkinut yksinhuoltajuutta adoption kautta. Tutkimus käsittelee adoptioprosessia sekä naisen matkaa äidiksi ja se sivuaa myös perheen arjen järjestelyjä. Kiinnostus on siinä, mitä merkityksiä annetaan äitiyden kokemuksille. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uudenlaista tarinaa vanhemmuudesta ja äitiydestä. (Sukula 2009, 7, 13.) Vanessa May (2001) on tutkinut väitöskirjassaan suomenruotsalaisten yksinhuoltajaäitien omaelämäkertoja ja kuvauksia yksinhuoltajuudesta eri aikoina, tutkimuksen äidit olivat syntyneet 1910–1930-luvuilla sekä 1940-luvulla.

Yhteiskuntapolitiikan professori Eeva Jokinen (1996) käsittelee väitöksessään äitiyttä, hän tuo esille väsyneen ja yksinäisen äidin, joka paikantuu kotiin ja arkielämään. Teos Väsynyt äiti ei ole tutkimus yksinhuoltajuudesta vaan äitiyden kokemisesta. Kirjailija Sinikka Nopola (1991) on toimittanut teoksen, jossa myös käsitellään äitiyden ideologiaa. Teoksessa muun muassa Ritva Nätkin (1991, 12–13) ottaa kantaa *siveettömiin, itsekkäisiin ja emansipeerattuihin* todeten, miten äitiys on ollut sopimatonta naisille, jotka on määritelty liian itsenäisiksi, siveettömiksi ja itsekkäiksi. Miten vielä nykykulttuurissakin äitiyteen liittyy moraalista paa-
tosta ja ideologista latausta; vain avioliiton kautta äitiys on sosiaalisesti hyväksyttävää ja ydinperhe on itsestäänselvyys puhuttaessa äitiydestä, näin siis 90-luvun alussa. Teoksessa tarkastellaan myös Tuula Gordonin (1991, 135) tutkimusta feministiäideistä, jossa hän haastatteli 52 suomalaista ja englantilaista äitiä, heistä 17 oli yksinhuoltajia. Tutkimuksessa todettiin äitiyden olevan sekä voimanlähde, että koettelemus; koettelemukset muodostuivat muun muassa naisia syyllistävästä kasvatusvastuusta ja naisten kehon kontrolloinnista liit-
tyen raskauteen, synnytykseen ja imetykseen (Gordon 1991, 146).

Oma tutkimukseni fokuoittuu yksinhuoltajien kokemuksiin suoriutua arjessaan. Mitkä tekijät ovat toimineet voimavarana tai edesauttaneet selviämään erilaisissa arjen haasteissa perheen ainoana vanhempana. Kotimaista, puhtaasti vain yksinhuoltajien arjesta tehtyä tutkimusta en löytänyt, mutta edellä mainituista tutkimuksista löytyy myös yksinhuoltajien arjessa pärjäämistä.

2.4 Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä

2.4.1 Yksinhuoltajuus

”...jossain vaiheessa kaipasin, et jos lapsi oli kipee, et olis ihan oikeesti ollut se joku, kelle soittaa. Oot aina joutunut tekeen tiliä, et mites se lapsen isä, no en mää sunkas tiedä, mä olen yksinhuoltaja.” (Aineisto-ote ”Pikku Myyn” haastattelusta.)

Käsitettä yksinhuoltaja voidaan määrittellä eri maissa eri tavalla, jopa maan sisällä määrittely voi muuttua sen mukaan, mikä instanssi yksinhuoltajuuden määrittelee. Onko kyseessä verottaja, lainsäädäntö, sosiaaliturvaetuudet tai viralliset tilastot. Kansainvälisessä määrittelyssä pidetään yksinhuoltajana pääasiassa vanhempaa, joka asuu ilman avio- tai

avopuolisoa alaikäisen eli alle 18-vuotiaan lapsensa kanssa. Suomessa yksinhuoltajaperhe on perhetilaston mukaan yhden aikuisen perhe, jossa huollettavien lasten ikä on alle 18-vuotta ja he asuvat samassa asunnossa. Islannissa yksinhuoltajia ovat vain alle 15-vuotiaiden lasten vanhemmat, kun taas Luxemburgissa yksinhuoltajiksi määritellään alle 25-vuotiaiden lasten kanssa asuvat yhden huoltajan perheet. Iso-Britanniassa yksinhuoltajaperhettä määriteltäessä, lapsen ikäraja on alle 16-vuotta tai alle 19-vuotta, jos lapsi on päätoiminen opiskelija. (Hakovirta 2006, 26–27.)

Yhden vanhemman perheellä voi olla yksinhuoltajuus tai yhteishuoltajuus. Yhteishuoltajuudessa lapsen vanhemmat yhdessä päättävät lapsensa nimestä, passista, asuinpaikasta, uskontokunnasta, äidinkielestä, koulumuodosta, terveydenhuollon toimenpiteistä ja lapsen henkilökohtaisista asioista. Yksinhuoltajuudessa vanhempi päättää edellä mainituista asioista yksin. Vanhemmilla voi olla myös rajoitettu yhteishuoltajuus, jolloin tuomioistuin päättää vanhempien välisestä tehtävien jaosta. (THL 2017.) Totaaliyksinhuoltajaksi kutsutaan yksinhuoltajaa, joka vastaa lapsensa kasvatuksesta täysin ilman toisen vanhemman osallistumista (Totaaliyhärit 2018).

Yhden vanhemman lapsiperheitä eli yksinhuoltajaperheitä syntyy avio- tai avoeron ja avio- tai avopuolison kuoleman seurauksena sekä yksinäisen henkilön saadessa lapsi. Yksinhuoltajuus päättyy pääsääntöisesti, kun nuorin lapsi täyttää 18-vuotta, lapsen / lapsien muuttaessa esimerkiksi toisen vanhemman luokse, tai kun yksinhuoltaja avioituu tai aloittaa avoliiton. Teoriassa on näin, käytännössä huoltovelvollisuus lapsesta jatkuu, vaikka tämä olisi täyttänyt 18-vuotta, uusi avo- tai aviopuoliso ei myöskään aina ota vastuuta puolisonsa lapsesta, vaan huoltovelvollisuus jää biologiselle vanhemmalle. (Hakovirta 2006, 23, 25.)

Perinteisesti yksinhuoltajuuden syynä ovat olleet leskeys ja lapsen saaminen avioliiton ulkopuolella. Ennen 70-lukua 5–10 % lapsista syntyi avioliiton ulkopuolella tavallisimmin yksinäiselle äidille, yksinhuoltajaperheeseen, sittemmin avoliitot yleistyivät ja suurin osa avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista on syntynyt kahden vanhemman perheeseen. Myös ei-toivottujen raskauksien määrä on huomattavasti vähentynyt ehkäisy menetelmien ja aborttilainsäädännön (1970) kehittymisen vuoksi. Avio- ja avoliittojen hajoamiset selittävät eniten yksinhuoltajien määrän kasvua viimeisten vuosikymmenten aikana. Suomessa oli vuonna 1950 yli 80 000 yksinhuoltajaa eli 14 % kaikista lapsiperheistä, suuri määrä selittyi

sotaleskillä, sama osuus yksinhuoltajia oli myös 90-luvun alussa, josta määrä on kasvanut 2000-luvulle mennessä noin 20 prosenttiin. (Haataja 2009, 51–53.)

2.4.2 Arki

”Arki, se oli varmaan...ensin on kaurapuuro ja ruuasta huolehtiminen ja jotenkin kaikki tämmöset, et lapset oli puhtaita, vaatteet oli puhtaita...” (Aineisto-ote ”Teijan” haastattelusta.)

Arki on englanniksi everyday, jonka voisi suomentaa myös jokapäiväinen. Arki koostuu rutiineista eli toistuvista asioista muun muassa työssämme ja sosiaalisissa tilanteissa. Krok (2009, 21) esittää väitöksessään, että Rita Felskin (2000; 2002) mukaan erityisesti nais- ja kulttuuritutkimus ovat kiinnostuneita arjen tutkimisesta ja, että jokapäiväisyys palvelee patriarkaalisia normeja ja toisaalta taas arki on täysin naisten aluetta ja arvokas itsessään. Krok itse ymmärtää arjen tutkimisen ensisijaisesti ihmisen kokemuksen ja arjen itsestänselvyyden tutkimiseksi (Krok 2009, 21). Tutkijat Pirjo Korvelan ja Anna Rönkän mukaan Felskinäkee arjen rakentuvan kolmesta ulottuvuudesta, jotka ovat a) ajallisuus eli temporaalisuus, joka liittyy toistoon, asiat toistuvat päivittäin, b) paikallisuus eli spatiaalisuus, joka liittyy kotiin ja c) modaalisuus eli tavasta, johon liittyy arjen kokemus (Korvela & Rönkä 2014, 196). Myös Krok käsitteellistää arjen ajaksi ja paikaksi, hänen tutkimuksessaan arjen paikkoja ovat naisten asuinympäristö ja heidän yhteiskunnallinen paikkansa (Krok 2009, 21–22).

Korvela ja Rönkä ovat tutkineet empiirisesti perheen arkielämää. He kävivät läpi aiemmissä tutkimuksissa käytettyjä käsitteitä arjesta, analysoidessaan perheiden arjen käsitteellistämistä. Heidän mukaansa arkielämän määritelmässä korostuu ensinnäkin se, että arkielämällä ei ole selviä rajoja. Toiseksi se, että arkielämä kokoa yhteen eri elämänpiirit. Olennaista ovat rutiinit ja päivärytmi. Kolmanneksi, arki ei ole vain konteksti tai kehys sille mitä ihminen tekee, vaan arkea tuotetaan koko ajan. Vaikka arjen käsite pitää sisällään tavanomaisen, tavallisen ja jokapäiväisen elämän, sitä ei kuitenkaan Korvelan & Rönkän mukaan pidä määrittellä vastakäsitteidensä avulla. (Korvela & Rönkä 2014, 193, 196.)

Korvelan ja Rönkän mukaan tutkimuksissa arkielämää lähestytään monilla erilaisilla käsitteillä, kuten: rutiinit, rytmit, käytännöt ja mielialat. Luokiteltuaan käsitteitä Korvela & Rönkä saivat kolme aihealuetta; toiminnot, ajallisuus ja tunteet. Yksilön näkökulmasta toiminnot sisältävät; yksilön tekoja, tehtäviä, osallistumista ja velvollisuuksia. Perheen tasolla puhutaan perheen rutiineista, käytännöistä ja jännitteistä. Ajallisuus sisältää ennen kaikkea sen, miten ja mihin aikaa käytetään, se myös luo periodisuutta, rytmiiä ja järjestystä toimintoihin. Perheen tasolla ajallisuus pitää sisällään muun muassa yhdessä vietetyn ajan, yhteen sovitettut aikataulut, koordinoinnin, asioiden kasautumisen, hiljaiset ja rauhalliset hetket. Arjen aihealueista tunteet sisältyvät perheen päivittäiseen elämään, jotka vaikuttavat tehtyihin havaintoihin, ajatteluun, tekemiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin. Perheen arjen tutkimus ovat tuoneet esille tunteiden vahvan läsnäolon päivittäisessä elämässä. (Korvela & Rönkä 2014, 197–199.)

Ymmärrettävästi työn ja lapsiperhearjen aikatauluttaminen ja yhteensovittaminen teettävät useissa perheissä haastetta. Yhden vanhemman perheessä tuon haasteen selittäminen vaatii luovuutta kaksin verroin. Syvällä rintäänellä voin todeta, että yksinhuoltajalle tasapainoilu erilaisten asioiden välillä on arkea. Itse en koe tekeväni varsinaista arjen tutkimusta, vaikka arki onkin voimakkaasti läsnä tutkielmassani. Tutkimukseni ydin on merkityskokonaisuuksissa, jotka kokoan yksinhuoltajaäitien arjen kokemuksista. Pysin kuitenkin pitämään mielessäni arjen monisyisyyden. Tutkimuksessani tarkoitan arjella kaikkea jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita; jotka toistuvat samankaltaisina päivästä ja viikosta toiseen, tunteita, toimintoja, jotka ovat välttämättömiä elämällemme. Arjen selviytymisstrategioilla tarkoitan niitä keinoja tai toimenpiteitä, jotka auttavat yksinhuoltajaa suoriutumaan lapsiperhearjen haastavissa tilanteissa. Ennen kaikkea tarkastelen arkea analyysiosuudessa käsitteillä, joilla haastateltavani määrittelee arkensa.

3 TUTKIMUKSEN KULKU JA METODISET RATKAISUT

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen ja tutkimustyyppiltään empiirinen eli kokemusperäinen tutkimus. Aineiston keräämis- ja analyysimetodit korostuvat empiirisessä analyysissä, eikä yksittäisiä ihmisiä saa identifioida eli tunnistaa aineistosta, mikä on eettisesti tärkeää huomioida (Tuomi & Sarajärvi 2002, 20–21). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkimus pyrkii toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen, kontekstuaalisuuteen ja tulkintaan. Siinä tutkimus ottaa osallisen näkökulman ja tutkija pyrkii empaattiseen ymmärtämiseen. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 22–24.)

Tutkittavaa ilmiötä voidaan joko ymmärtää tai selittää. Kvalitatiivista tutkimusta voidaan kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi, johon liittyy intentionaalisuus eli aikomuksellisuus, joka tarkoittaa, että ymmärrämme jonkin tekijän merkityksen. Ymmärtäminen pitää sisällään psykologisen vivahteen. Ymmärtämisessä tutkimuskohteen ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin pyritään eläytymään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 27–28; 2009, 28.) Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä toimi syvähaastattelu. Kiinnostukseni on yksinhuoltajavanhempien arjen selviytymisstrategioissa. Ambitioni on tuottaa ymmärrystä yksinhuoltajien arjen kokemuksista. Pääpaino on nostaa tutkimukseni aineistosta esille ne tekijät, jotka edistävät selviytymistä arjessa. Lisäksi haluan tuoda esille keskustelua siitä, miten yhteiskunta voisi tukea aiempaa enemmän yksinhuoltajia. Haluan myös tietoa arjessa selviytymistä hankaloittavista, jopa estävistä asioista ja ilmiöistä.

3.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa haastateltavien vanhempien konteksti on yhden vanhemman perheissä, joissa he ovat yksinhuoltajana lapsilleen, eikä perheessä asu hänen kumppaniaan. Tutkimuskohde ei ole varsinaisesti tuo perhe, vaan vanhemman pärjääminen perheen arjessa. Etenkin, minkä tekijöiden yksinhuoltajat kokevat edesauttaneen perheen arjen pyörittämisessä. Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisia arjen selviytymisstrategioita yksinhuoltajavanhemmilla on. Toisin sanoen ymmärtää, miten tutkimuskohteena olevat yksinhuoltajat

ovat suoriutuneet lapsiperhearjessa ja mistä tutkimuksen yksinhuoltajat ovat kokeneet saaneensa voimavaroja perheensä arjen pyörittämiseen. Tutkimuskysymykseni on:

- *mitkä tekijät liittyvät yksinhuoltajan arjessa selviytymiseen hänen oman kokemuksensa mukaan?*

Halusin kuulla yksinhuoltajien kokemuksia arjestaan. Mitkä tekijät edesauttavat heitä suoriutumaan arjessa ja mikä tai mistä on vaikeinta suoriutua lapsiperheen elämässä ja mihin asioihin arjen pyöryksessä eniten kaipaisi tukea tai toista aikuista. Sanan-suoriutuminen synonyymeja ovat muun muassa sujuminen, onnistuminen, selviytyminen ja pärjääminen sekä päästä jonkin yli (Synonyymit 2018). Mikä on riittävän hyvin suoriuduttu, jäi vanhempien määriteltäväksi. Taustalla on ajatus, että he ovat omasta mielestään onnistuneet arjessaan lastensa kanssa. Onnistumisen tai suoriutumisen kokemus on jokaiselle henkilökohtainen, subjektiivinen asia, jota en itse aio määritellä tämän enempää. Luotan siihen, mitä yksinhuoltajat kertovat suoriutumisestaan vanhempana.

3.2 Tutkimusstrategia

Itse jäsenän oman tutkimusotteeni feministiseksi. Marjo Kuronen (2009, 113) on tarkastellut feministisen - ja sosiaalityön tutkimuksen kohtaavuuksia ja siihen liittyen määritellyt sosiaalityön tutkimuksen tarkastelun kohteeksi: a) sosiaalityön ammattina ja työnä, b) sosiaalityöntekijät ja asiakkaat sekä c) sosiaalityössä kohdattavat sosiaaliset ongelmat. Niin feminististä kuin sosiaalityön tutkimusta yhdistää erityinen suhde käytäntöön. Feministinen tutkimus on nostanut samoja teemoja ja kysymyksiä kuin sosiaalityö, esimerkkinä: naisten asema, äitiys, erityisesti marginaalin äitiys, vastuut perheessä ja yhteiskunnallinen epätasa-arvo. Feminismin keskeisiä periaatteita ovat olleet pyrkimys yhteiskunnallisen epätasa-arvon ja naisalistuksen poistamiseen sekä naisten valtaistumiseen. Feministinen tutkimus suosii laadullista tutkimusta, etenkin sellaisia tutkimuksia, jotka ovat mahdollistaneet naisen ”äänen” kokemuksen ja arjen esille tuomisen. Tutkimuksissa kokemukset ja kertomukset kiinnostavat, kuten myös erojen ja erilaisuuden ymmärtämisen pohtiminen sekä sensitiiviset aiheet, aivan kuten sosiaalityön tutkimuksissakin. (Kuronen 2009, 112–114, 118, 122–123.)

Feministinen tutkimus tarjoaa vaihtoehtoja ymmärrystä sosiaalipolitiikan teoreettisen itseymmärryksen syventämiseksi. Suomessa feministisen sosiaalipolitiikan tutkimuksen teoreettinen pääsuuntaus on reproduktioteoreettinen. (Anttonen 1997, 9.) Feminismi on tietyllä tapaa vastaus alistetummissa asemassa olevien elämän esille tuomiseen ja ymmärtämiseen ja tasa-arvon edistämiseen. Anttonen (1997) avaa feministisen reproduktion käsitettä siteeraamalla Raija Julkusta. Julkunen (1986, 133) erotti yhteiskunnallisen ja yksilöllisen uusintamisen, yksilöllisen uusintamisen konteksti on arkielämä, jonka trivialiteetissa piileskelee nainen ja feministisen tutkimuksen reproduktiokäsite nousee juuri arjesta. Yksilöllinen uusintaminen on sosiaalisesti mielekästä ja tavoitteellista toimintaa. Naistutkimuksen uusintaminen, reproduktio, näkyy tuotantoa vastaan asettuvana toimintojen piirissä, kuten perheenä tai yksityiselämänä ja viime kädessä uusintaminen on näiden toimintojen sisältö. (Anttonen 1997, 123.)

Feministisosiologi Dorothy E. Smithin (s.1926), keskeisiä käsitteitä on *everyday world*, jonka Kuronen (2014, 83) on suomentanut ”*päivittäiseksi elämäksi*”. Smith tarkoittaa niitä paikallisia käytäntöjä, joissa ihmiset konkreettisesti elävät ja toimivat ja josta tutkijan ensisijaisesti pitää tutkimuksen teossa lähteä liikkeelle teorioiden ja käsitteiden sijaan. Smith kertoo tutkimustyönsä lähtökohdian olevan omilla kokemuksillaan. Hän käyttääkin paljon omaa yksinhuoltajuuttaan esimerkkinä, muun muassa yhdessä Alison Griffithin kanssa tekemissään tutkimuksissa. Smith luokitellaan standpoint-teoreetikoihin, hän korostaa tietämisen paikkaa tai seisomapaikkaa, josta näkyy ympärillämme oleva maailma tietynlaisena ja tutkijan tulisi kertoa totuus, miten asiat oikein toimivat. Standpoint-teorian tutkimuksen lähtökohdat sopivat yhteiskunnan alistettujen ja marginalisoitujen ryhmien elämään ja näkökulmiin. (Kuronen 2014, 83–84, 86–89; 2009, 119.)

Anneli Anttosen mukaan Smithin feministisen tiedon ja tietämisen perustana on naisten kokemus ja arkielämä. Feministisen standpointin, tai -näkökulman lähtökohdiana on juuri tuotettujen ja marginalisoitujen tiedon auktorisointi. Mikä tarkoittaa sitä, että kenellä on oikeus puhua tieteessä itseoikeutettuna subjektina. Smithin mukaan feminiininen tieto syntyy naisten konkreettisessa elämässä, jokapäiväisissä materiaalisissa olosuhteissa ja juuri tämä arkielämä antaa oikeutuksen puhua feministisestä näkökulmasta. (Anttonen 1997, 40–41.)

Hyödynnän standpoint-ajattelua siinä mielessä, että uskon sillä olevan paljonkin merkitystä, mistä näkökulmasta ilmiöitä tutkitaan ja mikä on tutkijan oma asema. Tässä tutkimuksessa standpoint näkynee ajatuksessa, että haluan nostaa esille yksinhuoltajien kokemuksia arjestaan ja kertoa miten haastattelemieni yksinhuoltajien arki toimii. Minun näkemykseni yksinhuoltajuudesta on uskoakseni myös objektiivisempi tai enemmän totta kuin jonkun, joka ei ole yksinhuoltaja. Standpoint-teorian mukaan alisteisesta asemasta nousevat näkökulmat ovat *tiedollisesti parempia*, kuin hallitsevien asemien näkökulmat, koska hallitsevassa asemassa oleville alistettujen maailma on näkymätöntä, mutta alisteisessa asemassa olevat joutuvat katsomaan maailmaa myös hallitsevien näkökulmasta (Husu & Rolin 2005, 100). Suuri osa historiankirjoituksista on ollut patriarkaalista, miesten kirjoittamia ja miesten tutkimia. Naisten ja lapsien ”ääni”, kuten arjen käsitekin, on jäänyt niissä sivuosaan. Feministinen tutkimus on tuonut historian kirjoihin uudenlaisen näkökulman, jolloin on sanoitettu naisten kokemusta, täydennetty kertomusta ja jopa korjailtu sitä.

Käsite-ymmärtää yhdistetään ”hengentieteisiin” ja -selittää luonnontieteisiin. Ymmärtäminen korostuu ihmistieteissä, jossa tutkitaan ihmisen itsensä luomaa merkitystodellisuutta tai mielen rakentamaa maailmaa. Hermeneuttisessa tutkimuksessa keskeisintä on tutkimuskohteen syvällinen ymmärtäminen ja tulkintojen tekeminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 31, 34–35.) ”Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja kaiken ymmärtämisen pohjana on aiemmin jo ymmärretty” eli esiyymmärrys (Tuomi & Sarajärvi 2002, 35). Krok esittää kaksi erilaista lähestymistapaa ymmärtää toisen ihmisen merkitystulkintoja. Ensimmäisessä tutkija tulkitsee omista lähtökohdistaan toisen kokemuksia, pystymättä kuitenkaan saavuttamaan toisen merkitystulkintoja. Tällöin on tärkeää, että tutkija tuo esille oman tutkijan positionsa. Tämän vuoksi on katsottu, että tutkijan tulisi kuulua samaan ryhmään kuin tutkittavat. Toinen lähestymistapa on yrittää jättää oma esiyymmärrys tutkittavasta asiasta taka-alalle ja pyrkiä erilaisia tekniikoita käyttämällä, kuten empaattisella asennoitumisella, fenomenologisella sulkeistamisella tai sensitiivisellä tutkimusotteella, ymmärtämään toisen kokemus. (Krok, 2009, 33–34.)

Fenomenologiassa sulkeistaminen on tärkeää, jotta olisi mahdollista tavoittaa välitön kokemus ja saavuttaa tutkitun ilmiön mieli. Maailma välittyy tuon välittömän kokemuksen kautta. Ilmiön mieli on se, mitä havaitaan jostain ilmiöstä, kun on sulkeistettu ennakkokäsitykset. Ilmiön mielessä on tutkimuksen kannalta epäolennaisia ominaisuuksia, niinpä intuitiota ja

reflektioivaa mielikuvitusta käyttämällä kysytään, mitä pitäisi muuttaa, että ilmiö ei enää ole sitä mitä se on. Tarkoitus on löytää ilmiöstä juuri ne tekijät, mitkä tekevät siitä sen mitä se on. (Perttula 1995, 10–11.) Fenomenologisen tutkimuksen kohteena on ihmisen suhde omaan elämistodellisuuteensa eli elämismaailmaansa. Tuota maailmasuhdetta tutkimalla voidaan ymmärtää ihmistä. Tutkimuskohteen fokus fenomenologiassa on kokemuksen tutkimus ja kokemus muotoutuu merkitysten mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34.) Fenomenologisessa tutkimusotteessa tutkijan avoimuus ja pohdiskeleva ote ovat tärkeitä. Tutkijan tulee reflektoida tutkittavaan ilmiöön liittyviä merkityssuhteitaan. Sen jälkeen siirtää ne syrjään eli sulkeistaa omat kokemuksensa ja pyrkiä ymmärtämään toisen ihmisen elämysmaailma. Fenomenologiassa vältetään ennalta määrättyjä määritelmiä tai teoreettisia viitekehyksiä, tulkinta ei myöskään kuulu siihen. (Perttula 1995, 9, 69–70.)

Lähtökohdat hermeneuttisella ja fenomenologisella tutkimusstrategialla ovat erilaiset, mutta niitä on yhdistetty humanistisissa tutkimuksissa. Muun muassa Max von Manne on yhdistänyt ja kehitellyt näitä kahta tutkimusotetta yhteen fenomenologis-hermeneuttiseksi tutkimusotteeksi. (Kakkori 2009, 274.) Itse käytän fenomenologis-hermeneuttista mallia etenkin tutkimuksen analyysivaiheessa. Oma tutkimusorientaationi lähtee tutkimani ilmiön syvällisestä ymmärtämisestä. Tutkimuksen johtopäätöksenä on tuottaa ymmärrystä. Ilmiö, jota tutkin on yksinhuoltajien arjen selviytymisstrategiat. Toisin sanoen ne tekijät, jotka auttavat selviämään arjessa. Haastatteluissa ilmiöstä kerrotaan minulle kokemuksina, jotka analysoin muodostamalla merkityskokonaisuuksia ja tulkitsemalla niitä. Tutkimusstrategiani on fenomenologinen, jossa on mukana hermeneuttinen ulottuvuus eli tulkintani aineistosta. Koen ettei toisen ihmisen kokemusta voi koskaan täysin ymmärtää, siksi tutkimista voisi auttaa kuuluminen samaan joukkoon tutkittavien kanssa.

Fenomenologisessa tutkimusperinteessä tutkijan ihmiskäsityksellä on tärkeä sija. Ihmiskäsitys kertoo, millaisena kokonaisuutena ihminen nähdään. En ole viime aikoina pysähtynyt juuri miettimään ihmiskäsitystäni, mutta humanistinen ihmiskäsitys vastaa lähinnä omaa käsitystäni tässä tutkielmassa. Humanistinen ihmiskäsitys korostaa ihmisen ainutkertaisuutta ja kunnioittaa ihmistä itseään. Terveystieteiden taustani ohjaa ihmiskäsitystäni myös kokonaisvaltaiseen eli holistiseen suuntaan, joka mahtuu myös humanistisen ihmiskäsityksen kenttään. Perttula (1995) esittelee Rauhalan holistista ihmiskäsitystä, jonka mukaan ihminen

tulee olemassa olevaksi erilaisissa perusmuodoissa. Näitä perusmuotoja on kolme. 1) Tajunnallisuus, jossa on erotettavissa psyykkinen ja henkinen toimintatapa. Erilaiset kokemisen asteet muodostavat tajunnallisuuden. 2) Kehollisuus, jossa olemassaolo on orgaaninen tapahtuma eli ollakseen ihminen, pitää olla ainakin aivot, hermosto, geenit ja verenkierto. Eli itse elämälle välttämätöntä toimintaa. 3) Situationaalisuus eli suhde omaan elämäntilanteeseen. Tajunnallisuus ja kehollisuus ovat suhteessa ihmisen elämäntilanteeseen. Ihminen on suhteessa elämäntilanteensa rakennetekijöihin, joista osaan hän voi vaikuttaa ja osaan ei, jotka ovat määrättyinä meille kohtalona, kuten sukupuoli tai vanhemmat. (Perttula 1995, 16–19.)

3.3 Kokemuksen tutkiminen

Olen ottanut käsitteen kokemus tutkimukseni viitekehykseen, koska tutkimukseni sisältää haastateltavieni kokemuksia arjessa suoriutumisesta. Jokainen tietää, mitä kokemuksella tarkoitetaan, mutta sen määrittäminen onkin haasteellisempaa. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan, koska ihmisen suhde maailmaan ymmärretään tarkoitukselliseksi, mikä näin ollen tarkoittaa, että kaikki ilmiöt merkitsevät jotain ihmiselle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Ihmisen kokiessa elämyksiä, on hänen tajunnallinen toimintansa valinnut kohteen ja kokiesseen elämyksen, todellisuus saa merkityksen. Fenomenologiassa kokemus pitää sisällään tajuvan subjektin, tajunnallisen toiminnan sekä toiminnan suuntautumisen kohteen. Tätä kokonaisuutta eli kokemusta kutsutaan merkityssuhteeksi. Fenomenologisessa tutkimuksessa onkin tärkeää, että kokemuksen rakenteessa nähdään sekä kokeva subjekti ja koettu kohde objekti. (Perttula 2011, 116–117.)

Juha Perttula on tutkinut kokemuksen tutkimista. Hänen mukaansa tutkijan rooli vaatii myös kannanottoa, kun tutkitaan ainutlaatuista ihmistä ja kun tutkimuksen perustana on kokemuksen yleisen perusstruktuurin omaksuminen. Ihmisillä on kaikilla samankaltainen tietoisuus olla yhteydessä maailmaan, mikä on kokemusten perustana. Perttula viittaa kokemuksella merkityssuhteisiin ja niiden kietoutumiin. Hän toteaa, että kokemus ei viittaa tajunnalliseen merkitykseen, joka olisi itsenäinen suhteessa todellisuuteen. Tajunnan ja todellisuuden suhde on sisäänrakennettuna kokemuksen käsitteeseen, ”*kokemus on aina kokemus jostakin*” vaikkei ihminen mainitsisi asiaa erikseen. (Perttula 1995, 29, 42.) Jotta kokemus syntyy,

tarvitaan vuorovaikutusta todellisuuteen. Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen kokemuksia ja suhdetta elämäntodellisuuteensa. Laine (2001) täsmentää kokemuksen näkemistä laajasti, jolloin ihmisen kokemuksellisuus on suhteessa hänen omaan todellisuuteensa eli hänen elämismailmaansa. Suhteemme maailmaan on intentionaalinen eli kaikki merkitsee jotakin. Kokemus taas muotoutuu näiden merkitysten mukaan, jotka ovat fenomenologisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteena. (Laine 2001, 26–27.)

Ajattelen, että kokemus on jokaiselle oma ja henkilökohtainen tuntemus jostain ilmiöstä. Perttula (1995, 44) muistuttaa, että vaikka tutkittavan kuvaus olisi epätodennukainen, se on kuitenkin tutkimusaineistoa tutkittavan kokemuksesta analyysivaiheessa. Vaikka itselläni on tuo kokemus yksinhuoltajana arjen pyörittämisessä ja vaikka minulla olisi samanlainen sosioekonominen tausta ja asuisin samalla alueella haastateltavieni kanssa, en kuitenkaan jakaisi kaikkia samoja kokemuksia tai samanlaista elämismailmaa heidän kanssaan. Enkä juuri siksi anna samoja merkityksiä yksinhuoltajan arjenkokemuksille. Varmasti kokemukseen liittyy kuitenkin yleistettävyyttä ja ymmärrystä siitä, mitä toinen tarkoittaa, etenkin kun on jotain samankaltaista kokemuspohjaa. Jotta haastateltavien yksinhuoltajien kokemus näkyisi tutkimuksessani mahdollisen paljon, pyrin antamaan tilaa yksinhuoltajien äänelle ja tarkistamaan omia tulkintojani heidän kertomuksistaan. ”*Kokemus on jo tulkinta ja tulkinnan tarpeessa, se on subjektien historiaa*” (Liljeström 2004, 149).

3.4 Haastattelu

Fenomenologisessa haastattelussa on tärkeää avoimuus haastattelukohteelle. Siinä käytetään avoimia kysymyksiä ja ohjataan vastauksia niin vähän, kuin mahdollista. Tarkoituksena on avoin ja keskustelunomainen haastattelutilanne, jossa haastateltavalle annetaan mahdollisemman paljon tilaa. Haastattelun voi myös videoida. Kysymyksillä houkutellaan kuvailemaan todellisuutta ja kokemuksia. (Laine 2001, 35–36.) Ideaalissa tutkimustilanteessa olisin ollut haastattelemani vanhempien arjessa mukana, mutta etenkin ajankäytön resurssit estivät minua tekemästä kenttätutkimusta, jossa olisin seurannut ja haastatellut vanhempia esimerkiksi heidän kodeissaan ja harrastuksissaan. Toisaalta tässä tutkimuksessa, valitsemieni vanhempien kanssa, en todennäköisesti olisi saanut lisämateriaalia tai enempää ymmärrystä tutkimastani ilmiöstä viettämällä aikaa heidän kanssaan, koska vain yhdellä vanhemmalla on

tällä hetkellä alaikäinen lapsi. Toki haastatteluista olisi saattanut tulla vielä ”syvempiä”, mutta haastattelut rauhallisessa paikassa olivat mielestäni relevantti tapa kerätä aineisto.

Perttula (1995, 68) toteaa tutkimushaastattelun olevan vuorovaikutustilanne ja vuorovaikutuksellisuus on laadulliseen tutkimushaastatteluun kuuluva välttämätön ominaispiirre. Syvähaastattelu on strukturoimaton haastattelu, jossa käytetään avoimia kysymyksiä. Siitä käytetäänkin myös nimitystä avoin haastattelu, asiakaskeksinen haastattelu, keskustelunomainen haastattelu tai kliininen haastattelu. Tutkimuksen viitekehys auttaa tutkijaa hahmottamaan tutkittavaa ilmiötä, mutta viitekehys ei kuitenkaan määrää haastattelun kulkua. Avoin tai syvähaastattelu on ilmiökeskeinen, toisin sanoen vain keskustelun aiheena oleva ilmiö on määritelty. Haastattelun sisältö liittyy tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75–76.) Tässä tutkimuksessa ilmiö on yksinhuoltajan kokemus arjestaan.

Strukturoimaton haastattelu on lähtöisin kliinisestä haastattelusta, jota papit ja lääkärit ovat käyttäneet satoja vuosia. Nykyisin myös sosiaalityöntekijät käyttävät työssään strukturoimatonta haastattelua. Syvähaastattelussa haastattelijan tehtävänä on syventää haastattelua ja rakentaa haastattelua eteenpäin kysyen uuden kysymyksen edellisen pohjalta. Tarkoituksena on uudelleen rakentaa haastateltavan kokemus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Haastattelu etenee hyvin paljon tavanomaisen keskustelun tyyliin. Syvähaastattelussa käytetään tietojen antamiseen erikoistuneita henkilöitä eli informantteja, joita perinpohjaisesti haastatellaan. Tämän vuoksi syvähaastattelussa on vain muutaman haastateltava, joskus jopa vain yksi. Syvähaastatteluun osallistuvia ei valita satunnaisotannalla. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 45–46.)

Yksinhuoltajuus on aiheena sensitiivinen ja tutkimushaastattelu voi herättää mieleen hyvin vaikeita asioita. Vaikka haastattelussa keskitytäänkin voimavarakeskeisesti positiivisiin asioihin, jotka edesauttavat arjessa pärjäämistä, niin arjen haasteellisia asioita ei voi sivuuttaa. Pyrin huomioimaan tämän jokaisessa haastattelussa ja kyselin tuntemuksia haastattelun jälkeen ja annoin positiivista palautetta.

3.4.1 Haastatteluaineiston hankinta

Hankin haastateltavat tutkimukseeni laittamalla sosiaaliseen mediaan haastattelupyynnön yhteystietoineen, johon halukkaat yksinhuoltajavanhemmat saattoivat vastata. Omat ystäväni ja tuttavani jakoivat viestiä sosiaalisessa mediassa eteenpäin. Haastattelupyynnössä kerroin lyhyesti, kuka olen ja mitä haastattelu koskee. Tutkimukseen osallistuvien vanhempien tuli olla yksinhuoltajia ja yksinhuoltajuutta piti olla takana vähintään muutama vuosi, lisäksi vanhemmilla piti olla kokemus, että on suoriutunut vanhempana. Tutkimukseeni sisäänotto-kriteerit täyttäviä vanhempia ei niin vain löytynyt. Muutamia haastattelukandidaatteja oli, jotka eivät täyttäneet kriteerejä. En hyväksynyt yhteisvanhemmuutta, vaikka käytännössä vanhempi olisi ollut yksinhuoltaja. Kaksi ensimmäistä kriteeriä on selkeitä, mutta kolmas jäi vanhemman itsensä päätettäväksi. En varsinaisesti puhunut kriteereistä, vaan kysyin suoraan, miten olet omasta mielestäsi pärjännyt. Valitsin haastatteluun kolme kriteerit täyttävää yksinhuoltajaäitiä. Yksikään miespuolinen vanhempi ei ottanut minuun yhteyttä. Haastattelut tein 12/17–2/18. Kerroin haastateltaville, että he voivat vetäytyä tutkimuksesta, koska haluavat, jos silta tuntuu. He myös saivat suostumuslomakkeen, jossa tämä mainittiin kirjallisena ja jossa oli yhteystietoni (Liite 1).

Haastattelujen toteutuksessa oli omat haasteensa. Kriteerien selvittely oli kahdelle äidille tavallaan ensimmäinen lyhyempi haastattelu. Toisen kanssa se tapahtui kasvotusten ja toisen kanssa puhelimitse. Kävin keskustelua myös niin sähköpostitse kuin Skypea välityksellä. Kahden vanhemman kanssa varsinaiset pidemmät haastattelut tein haastateltavan kanssa fyysisesti kasvotusten. Ensimmäisen haastattelun paikaksi ”lainasimme” erästä asuntoa, joka oli samassa kaupungissa, kuin haastateltava asui. Toinen haastattelu tapahtui minun kodissani. Haastattelutilanteet olivat rauhallisia ja olimme kahden asunnoissa. Yhden vanhemman kanssa haastattelut toteutettiin kasvotusten, mutta Skypessä netin välityksellä. Tekniikka tuo omia helpotuksiaan, mutta aiheutti myös pieniä viiveitä yhteyden pätkimisen muodossa. Kun haastatteluista oli kulunut jokunen viikko, olin vielä yhteydessä vanhempiin. Tarkensin joi-tain asioita ja kyselin tunnelmia. Kasvokkain tehdyt haastattelut kestivät 45–75 minuuttia ja puhelimesta tehdyt 20–30 minuuttia. Tapasin vanhemmat yhdestä kolmeen kertaan kasvotusten ja puheluita oli yhteensä kaksi. Tallensin haastattelut ja kirjoitettuna rivivälillä 1,5

haastattelusta litteroituja sivuja kertyi 38 sivua, lisäksi aineiston joukossa on myös puhelin-kontaktien muistiinpanoja ja sähköpostiviestejä.

3.4.2 Haastattelurunko

Syvähaastattelin kolme yksinhuoltajaa. Pyysin yksinhuoltajia kertomaan, mitkä asiat he ovat kokeneet vaikeimmiksi lapsiperhearjessaan ja miten he ovat kuitenkin onnistuneet selviämään kertomissaan tilanteissa sekä mistä he ovat saaneet voimavaroja ja tukea jaksamiensa. Haastatteluja varten tein itselleni muistin tueksi haastattelurungon, josta tarvittaessa saatoin esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. Pyrin antamaan haastateltaville tilaa itselleen tärkeille, arkeen liittyville, aiheille. Haastattelussa on tarkoitus saada vanhemmat refleктоimaan omia kokemuksiaan arjen selviytymisstrategioistaan. Haastattelurungon aiheiden keskustelujärjestyksellä ei ole juuri väliä. Seuraavana on haastattelurunko, jossa jokaisen kohdan olennainen asia on lihavoituna.

1. esitiedot; joista käy ilmi valinnat ja tilanne, eli **pyysin kertomaan, miksi on päädytty yksinhuoltajuuteen**, minkä ikäisiä lapsi / lapset ovat silloin olleet, minkä ikäisiä he ovat nyt ja minkä ikäinen vanhempi on ollut tultuaan yksinhuoltajaksi. Vaikka en tutki toimeentuloa, niin aihetta sivuttiin keskusteltaessa töistä tai vanhemman sosioekonomisesta asemasta.
2. **pyysin kuvailemaan perheen arkea**; mikä kokemus vanhemmalla on perheensä arjesta, mitkä asiat sujuvat, mitkä tilanteet tai asiat tuottavat haastetta, mikä on vanhemman mielestä ideaali arkipäivä tai viikko, mitä asioita tarvitaan sen toteutumiseen, saako jostain tukea tai apua, mistä toivoisi saavan tukea, mikä tuki tai apu olisi tärkeintä.
3. mikä on **parasta lapsiperheen arjessa ja yksinhuoltajana olemisessa**, mistä voimavaroja jaksamiseen, mitä toiveita vanhemmalla on tulevaisuuteen, jos saisi yhden toiveen, kuten saduissa, mikä se olisi.

Tarkoitukseni oli ottaa haastattelurungon kahden ensimmäisen kohdan asiat keskusteluun varsinaisen haastattelun ensimmäisellä kerralla. Yhden vanhemman kohdalla keskustelimme haastattelurungon jokaisen kohdan olennaisista asioista ensimmäisellä varsinaisella haastat-

telukerralla. Viimeistään toisella haastattelukerralla pyrin ottamaan esille kolmannen kohdan asioita, jossa on voimavara- ja tulevaisuusorientaatiota. Toisella kerralla oli myös mahdollisuus syventää ja tarkentaa ensimmäisen tapaamisen keskustelun tuottamaa aineistoa, toki tarkentavia kysymyksiä tehdään myös pitkin haastattelua. Haastateltavat vanhemmat antoivat itselleen keksimänsä nimet, joita käytän tutkimuksessani viitatessani heidän haastatteluista saatuun aineistoon. Nimet ovat Soni, Teija ja Pikku Myy.

3.5 Analyysimenetelmä

Vanhempien kertomuksia pyrin jäsentelemään analysoimalla ja tulkitsemalla niitä sisältölähtöisesti. Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä voidaan tehdä useammalla eri mallilla. Itse analysoin kuvaamalla ja tulkitsemalla aineistoa, joka sopii fenomenologis-hermeneuttiseen malliin. Tavoitteenani on myös tuoda tutkimukseni kolmen yksinhuoltajaäidin ääni kuuluville. Nämä kolme eri ikäistä ja erilaisissa elämäntilanteissa yksinhuoltajiksi tulleet äidit ovat hyviä informantteja ja kokemusasiantuntijoita yksinhuoltajuudessa.

Aineistolähtöisessä analyysitavassa analyysiyksiköt valitaan tehtävän asettelun ja tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti, eivätkä ne ole etukäteen sovittuja. Aiemmillä teorioilla ei pitäisi olla lopputuloksen kanssa mitään tekemistä. Fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen kuuluvat: aineiston kuvaus, analyysi, merkityskokonaisuuksien jäsentely, niiden erittely ja tulkinta sekä merkityskokonaisuuksien arviointi. Fenomenologia korostaa intuitiota oleellisten merkityskokonaisuuksien ”näkemisessä”. Analysoinnissa tunnistetaan ensin ne asiat, joita tutkitaan, lauseet pelkistetään yksittäisiksi ilmaisuiksi, sen jälkeen samankaltaisen merkityksen omaavat ilmaisut ryhmitellään tai kategorioidaan. Voidaan tehdä ala- ja yläkategoriointeja. Tutkija saa päättää, millä perusteilla kategorioinnit tehdään, lopuksi kategoriat yhdistetään yhdeksi kaikkia kuvaavaksi kategoriaksi, jonka avulla tutkimusongelmiin vastataan. Hermeneuttisessa analyysissä tulkinta alkaa tulkitsijan esiyymmärryksestä, jota pidetään tutkimuksen edellytyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98, 102–103.) Itse käytän kategorioista nimitystä merkityskokonaisuus.

Aineiston kuvaaminen aloittaa fenomenologisen analyysin tekemisen. Kuvaamisessa pyri-

tään esittämään se, mitä aineistossa on sanottu, tutkija ei tässä vaiheessa tuo omia tulkintojaan tai mietteitään esille. Haastattelua ei kuvata kokonaan, vaan tutkimuksen kannalta olennaisia kohtia, haastatellun ilmaisutapaa voi korostaa suorilla lainauksilla. Tarkoituksena on tiivistää tutkimuksen kannalta merkittävä aineisto esimerkiksi kertomuksen muotoon. Kuvaaminen toimii perustana tutkimuksen analyysivaiheelle eli kuvauksen jaottamisella merkityskokonaisuuksille. (Laine 2001, 38.)

Analyysivaiheessa intuitiolla on suuri merkitys fenomenologisessa tutkimuksen analyysissä. Intuitio perustuu tutkijan omaan elämäkokemuksen myötä kehittyneeseen merkitysten välisten yhteyksien väliseen ymmärrykseen eli merkitysten tajuun. Tutkijan pitää intuitiivisesti ”nähdä” aineistosta tutkimuksensa merkityskokonaisuudet. Merkityskokonaisuuksien ilmiöt voidaan jakaa pienempiin kokonaisuuksiin. Ilmiöstä nousevat esiin ne puolet, mitä tutkimustehtävän kannalta halutaan tuoda esille. Seuraavaksi tutkija aloittaa aineiston tulkitsemisen, tässä analyysivaiheessa tematisoidaan ja yleistetään, ei kuitenkaan häivytetä yksilöllisiä piirteitä. Lopuksi erilliset merkityskokonaisuudet kootaan yhteen ”samaksi kuvaksi”, eli tehdään synteesi, jossa selvitetään merkityskokonaisuuksien väliset suhteet. (Laine 2001, 39–41.)

Gadamerin (2004, 29) mukaan antiikin retoriikasta peräisin oleva hermeneuttinen sääntö tarkoittaa sitä, että ”*kokonaisuus tulee ymmärtää yksittäisestä ja yksittäinen kokonaisuudesta*”, jolloin asetelma on kehämäinen. Gadamer (2004, 29) selittää hermeneuttista kehää eli miten ymmärtämisen liike toteutuu ”*kokonaisuudesta osaan ja osasta takaisin kokonaisuuteen*”. Tekstin osia ymmärtääkseen, pitää jäsentää koko lause. Tekstistä viriää merkitysodotus, joka ohjaa tekstin jäsentämistä. Merkitysodotuksella pyritään näkemykseltään yhtenäiseen tekstiin. Teksti voi vaatia odotuksen oikaisemista, jolloin odotusta muutetaan ja teksti järjestäytyy uudelleen. Sen jälkeen yhtenäiset merkitykset laajennetaan samankeskeisissä kehissä. (Gadamer 2004, 29.) Tutkimukseni analyysissä pyrin laajentamaan myös omaa ymmärrystäni yksinhuoltajien arjen kokemuksista.

4 AINEISTO JA SEN ANALYYSI

Tutkimukseni aineistona on kolmen varsin heterogeenisen yksinhuoltajaäidin haastattelut. Aineisto koostuu pääosin nauhoitetuista haastatteluista, jotka litteroin tekstiksi. Kaikkien kolmen äidin taustat tulla yksinhuoltajaksi olivat hyvin erilaisia, mutta heidän kertomuksissaan oli kuitenkin paljon samoja elementtejä. Kaikki kolme äitiä antoivat itselleen kutsumanimen, joita käytän tutkimuksessani. Aloitan analyysini aineiston kuvaamisella ja sen jälkeen tarkastelen aineistosta saatuja merkityskokonaisuuksia, jotka ovat omina alalukuina. Analyysin lopuksi on lyhyt yhteenveto eli synteesi.

4.1 Kolme yksinhuoltajaäitiä: Pikku Myy, Teija ja Soni

Seuraavaksi esittelen lyhyesti äidit, en kuitenkaan esitä asioita, joista heidät voisi identifioida eli tunnistaa. Samalla pyrin kuvaamaan aineistoni sisältöä mahdollisen autenttisesti, jotta selviää, mitä aineistossa on sanottu ja tuoda äitien kokemus esille. Omia tulkintoja en tässä vaiheessa tee. Suorat aineistolainaukset ovat selkeyden vuoksi kursivoituna.

”**Pikku Myy**” (Tove Janssonin luoman samannimisen hahmon mukaan) on tullut yksinhuoltajaksi täytettyään juuri 16-vuotta. Hän halusi yhteishuoltajuutta, mutta lapsen isä oli myös alaikäinen ja hänen vanhempansa olivat toista mieltä yhteishuoltajuudesta.

”Itseasiassa, mä oon opiskellut ne koko lapsen ensimmäiset vuodet, oisko lapsi ollut sitten...ko mähän en oo ollut, ku kuus viikkoa äitiyslomalla. Neljä viikkoa ennen, ku se synty ja kaks viikkoa sen jälkeen. Mä oon käynyt iltakoulun peruskoulun loppuun ja siit suoraan ammattikouluun. Sillai, et mä pääsin peruskoulun loppuun, et mul oli jotakin, et jouduin käymään päiväkouluun. Lapsi oli sit tota, ni meen äiti jäi vuorotteluvapaalle, et mä sain sen peruskoulun loppuun ja sit sattu oleen niin, et se lapsen isän isä oli työttömänä, ni hän piti kans lasta.”

Lapsi oli kolmevuotias, kun äiti valmistui ammattiin ja huonon työtilanteen vuoksi jäi vuodeksi lapsensa kanssa kotiin, kun lapsi oli neljävuotias äiti lähti työelämään. Hän on nauttinut elämässään äitinä olemisesta, mutta myös työllä on ollut hyvinvoinnin kannalta tärkeä

rooli. Työ on merkinnyt Pikku Myylle ennen kaikkea sosiaalista elämää, jossa ei ole tarvinnut missään tilanteessa olla yksin toisin kuin kotona.

Pikku Myyllä on yksi lapsi, joka haastatteluhetkellä oli jo 19-vuotias. Lapsen kuusi ensimmäistä vuotta he asuivat kahden, sitten äiti aloitti parisuhteen, joka johti avioliittoon. Yhden vanhemman perheestä tuli kahdeksaksi vuodeksi kahden vanhemman perhe. Pikku Myy pysyi kuitenkin tuon ajan lapsensa ainoana huoltajana ja kantoi käytännössä kaiken vastuun lapsestaan yksin. Lapsen ollessa 14-vuotias, äiti erosi ja he muuttivat taas asumaan kahdestaan. Parisuhteen aikana hän opiskeli toisen ammatillisen tutkintonsa käyden samalla töissä. Myöhemmin asuessaan taas kahden lapsensa kanssa hän aloitti opiskelun ammattikorkeakoulussa, mikä vielä haastattelua tehdessä oli kesken.

Pikku Myy tiivistää yksinhuoltajan arjen *elämäksi* ja toisinaan aika haastavaksi sellaiseksi, jossa tiedostaa varsin hyvin, että on kovin yksin, eikä muut ymmärrä, mitä se oikeasti tarkoittaa. Arjen selviämiskeinoihin on kuulunut rutiinien ja aikataulutusten lisäksi myös asioiden ennakoimista, luottamus itseensä ja lapseensa sekä se, että vaikeistakin asioista puhutaan. Voimavaroistaan tärkeimmäksi hän toteaa oman lapsensa, johon on aina ollut erittäin hyvät välit, sen jälkeen tulevat työ ja harrastukset sekä muut ihmissuhteet.

”Se on se erityinen luottamus siihen, et se on semmonen erikoinen luottamus, mikä sul syntyi sen lapsen kanssa, semmonen, et kyl kaikki täst taas lähtee ja järjestyy ja mun on ollut myös pakkokin uskoa siihen, että kaikki järjestyy, vaikka ne ei järjestyiskään. Et etsä voi vaan jäädä tuleen makaamaan ja jäädä odottelemaan et kohta tulee taivaan täydeltä paskaa, et teen sit näin tai näin.”

”**Teijasta**” tuli 32-vuotiaana leskeyden myötä kahden, vajaan kolme- ja kuusivuotiaiden, lasten yksinhuoltaja. Molemmat lapset ovat jo aikuisia, vanhempi on jonkin matkaa yli 30-vuotias. Teija on asunut kolmestaan lapsiensa kanssa, lapsien varttuessa seurustelusuhdettaakin on ollut, mutta hän ei halunnut sekoittaa lastensa elämää. Teijalla on alimman korkeasteen koulutus (vrt. ent. opistoaste). Hän kävi töissä lapsiensa lapsuusajan maanantaista perjantaihin, tehden virka-aikaa kuormittavassa ihmissuhdetyössä. Hän sairasti myös vakavan masennuksen, jonka vuoksi viimein joutui jäämään viikoiksi sairauslomalle lapsien ollessa kouluikäisiä. Teija ei kuitenkaan kokenut tavallista arkeaan niin kovin vaikeaksi lastensa kanssa, väsynyt hän kyllä ajoittain oli.

”Kun lapset olivat pieniä, arkirutiinina oli herätä aikaisin ja kaikki menivät kahdeksalta nukkumaan, muistan, että olin paljon väsynyt. Varsinkin, kun ne oli pieniä, ni oltiin yhdessä ja aika paljon oltiin yhdessä niin, että meille sai tulla lasten kaverit. Varsinkin vanhemman lapsen kavereit oli montakin ja yötäkin, ne oli viikonloppujakin meillä.”

Teija toteaa useampaan kertaan asenteellisuuden tai syyllistämisen yksinhuoltajia kohtaan 90-luvulla, minkä vuoksi hänen piti näyttää muille, että kyllä tässä pärjätään. Hän uskaltautui kuitenkin hakemaan itse lastansuojelusta apua, mutta ei kokenut saavansa sieltä mitään tukea.

”Vanhemman kanssa on puhuttu ... myös siitä, kun joskus kysyttiin, et haluunko pikaisen huostaanoton ja siitä oon tyytyväinen, etten siihen suostunut. Ja sekin tuntuu aika oudolta, ei siihen aikaan, mä kuvittelen, ei siihen aikaan juurikaan kukaan ottanut itse yhteyttä lastensuojeluun ja sanonut et mä oon väsynyt ja mää en jaksa. Mutta mä muistan sen, että tota just vanhemman pojan kanssa oli sielt kyl aina joku ihminen ja pidettiin kotona palavereita ja, mut tavallaan mä koin et ne ei johtanut mihinkään...”

Lapset ovat olleet tärkeä tekijä jaksamisessa, toisaalta Teija epäilee väliensä lapsiin olevan ehkä liiankin hyvät, etenkin vanhempaan lapseen. Sosiaaliset suhteet ovat olleet myös tärkeä voimavara, siihen on liittynyt aktiivinen kuoroharrastus ja myöhemmin paikallistason politiikassa mukana olo.

”...niin mä oon tavallaan ollut aktiivinen ja mä oon halunnut antaa semmosen esimerkin lapsille, et et tavallaan nainen ja äitikin voi olla aktiivinen, joku semmonen, et ei voi sanoo et on isänä ja äitinä, mitä jossain papereissa lukee ja mikä on ihan tyhmää, mut tietyllä tavalla se, et ja se on ollut tärkeätä mulle et lapset saa sen käsityksen, että jotenkin tässä elämässä ollaan aktiivisia eikä jäädä odottamaan, että joku muu tekee puolesta tai jotenkin silleen. Se saattaa olla myös mun omasta lapsuudesta, et mun äitini ei saanut koskaan opiskella ja hän toivoti sitä ain meille. Et paras oli tämä, et kyllä pitää hankkia ammatti, vaikka jäisittekin kotiäidiksi (nauraa).”

”**Sonista**” tuli yksinhuoltaja 36-vuotiaana parisuhteen kariuduttua ennen lapsen syntymää. Haastatteluhetkellä lapsi oli 9-vuotias. Soni on ollut alusta alkaen yksinhuoltaja, hän asuu lapsensa kanssa kahden. Lapsen synnyttyä Sonilla oli yliopistotutkinto kesken. Hän oli kolme vuotta kotona lapsen kanssa, sen jälkeen hän oli määräaikaissa työsuhteissa noin vuoden verran. Lapsen täytettyä neljä, Soni palasi opiskelunsa pariin noin neljäksi vuodeksi suorittaen kaksi yliopistotutkintoa peräkkäin, ensin vanhan tutkintonsa loppuun ja sen jälkeen toisen, uuden tutkinnon alusta loppuun.

Arkipäivät hän toteaa aika samanlaisiksi.

”Kyl ne (arkipäivät) on varmaan aika samanlaisia. Mä itte herään ennen kuutta reilusti, lapsi herää seitsemältä, sitten me lähdetään aika lailla samoihin aikoihin, kaksyt vail kahdeksan, lähdetään molemmat tästä kotoa ja sitten nyt tietysti mä oon pyrkinyt siihen, et vähän vähemmän viestitellään iltapäivisin että, kun hän sit kyl kulkee kouluun itse, ne on ihan täs keskustassa muutama korttelin säteellä. Ja semmosta viestittelyy sitten ja eväiden kans, et onko hän ollu kahviossa, vaiko maistunut omat eväät ja joskus mä haen sitten häntä sieltä harrastuksista ja tullaan yhdessä kotiin ja hyvässä lykyssä saattaa olla hällä sitten vielä toinen harrastus myöhemmin illalla, mihin häntä sitten isovanhemmat tai minä kuljetan. Ja se on sit yleensä, vähän riippuen, kuuden seitsemän aikaan. Sitten pyritään menemään viimeistään yhdeksän aikaan nukkumaan, iltatoimet puol yhdeksän aikaan suurin piirtein, mutta häl on yhten iltan harkat yhdeksään asti, et se ilta venähtää kyl sin kymmeneen helposti. Siin se sit on.”

Lapsen ensimmäiset vuodet hän toteaa haasteellisiksi, mutta vaikeinta ei kuitenkaan ollut alkuun itse arki, vaan pettymys ja suru parisuhteen päättymisestä, mikä varjosti alkuun elämää.

”No varmaan sit se, se kariutuva parisuhde, mikä oli ja jotenkin ehkä semmoinen, et kyl mä olin tosi pettynyt, et jotenkin. Ehkä sit, tietysti nyt eihän kenes-täkään muusta voi olla varma kuin itsestään, mutta sit varmaan vähän pettynyt myöskin niinhin ystäviin ja tuttaviin, mikä tuntui vähän semmoselta, et oonks mä vähän katkera tai jotain, että jotenkin sillee. Et kaikkien mielestä oli hienoo, ku odottaa lasta ja on raskaana ja sit sit ei kuitenkaa niinku tieks, se on sit ei sitä samaa tilannetta vaan koe, ko sinä. Sinä sen lapsen kans valvot ja niin, mietit, et onks nyt se hetki, kun pitää lähteä sairaalaan vai ei ja et onks toi päiväkoti parempi ko toi ja annanko nyt tätä ruokaa vai tota ruokaa, tai niinku semmosii. Et ehkä se jotenkin... En mä tie voiks sanoo, et oli jotenkin pettynyt vai oliko vaan niinku surullinen...”

Jaksamisessa Sonia on auttanut oma liikunnallinen aktiivisuus, opiskelu ja työ sekä ehkä yksi suurin tekijä, mikä on auttanut pyörittämään lapsiperheen arkea yksin, on ollut oma luonteenpiirre. Tärkeä paikka jaksamisen kannalta, ”semmonen henkireikä”, oli myös Pienperheyhdistys ja sieltä saatu vertaistuki. Soni näkee läheisten välien lapsensa kanssa juontavan pitkälti juuri yksinhuoltajuudesta.

”...Se on niin piukkaan kudottuu, tää nytte että. Kuin syvällisesti sitä omaa lastaan tuntis, et mekin ollaan oltu, et ihan pienestä alkaen kaikki reissut ja kaikki tehty yhdessä, et olen vissiin kerran käynyt laivalla täs yhdeksän vuoden aikan sillai, et lapseni ei oo ollut, mut kaikis muis reissuis on ollut mukana.”

4.2 Merkityskokonaisuuksien tarkastelu

Seuraavaksi aineiston analyysivaihe, jossa on myös aineiston kuvausta aineisto-otteiden muodossa. Krok (2009, 33) toteaa, ettei ole epätavallista tutkia omia kokemuksiaan. En tutki omia kokemuksiani, mutta analysoidessani aineistoa, paikoitellen peilaan myös omia kokemuksiani aineistoni yksinhuoltajien kokemuksiin. Tarkoitukseni on näin tuoda mahdollisimman läpinäkyvästi esille oma tutkijan positioni. Pysin käsittelemään aineistoa ilman omia ennakkokäsityksiäni eli pyrin sulkeistamaan mielestäni omia merkityssuhteitani ilmiöstä, mutta kaikin paikoin se ei ehkä toimi, jolloin olen esittänyt asiasta myös oman kokemukseni.

Aineistosta nostin intuitioni avulla selkeästi esiin tulevia merkityksiä, joista kokosin neljä merkityskokonaisuutta, jotka nimesin pelkistetyillä ilmauksilla. Merkityskokonaisuuksien sisälle olen koontanut samanlaisuuden perusteella ilmiöön liittyvät asiat. Sisällöillä on jonkin verran päällekkäisyyttä tai osa asioista voisi sopia jonkin toisenkin kokonaisuuden sisälle. Merkityskokonaisuudet ovat *tahtotila*, *rutiinit*, *sosiaaliset suhteet* sekä *toivo paremmasta*. Tahtotilan alle sijoitin äitiyden, jonka olisi voinut laittaa myös omaksi kokonaisuudeksi, mutta juuri äitiydessä tuli esille parhaiten tuo tahto pärjätä. Itse ajattelen, että juuri siksi koska on äiti. Toisaalta tahtotilaa tukevat luonteenpiirteet taas eivät välttämättä liity äitiyteen, mutta äitiys ja tietyt luonteenpiirteet tukevat tahtotilaa. Kolmessa merkityskokonaisuudessa analysoidaan yksinhuoltajaäitien arjen selviämistä edesauttavia tekijöitä ja yhdessä esille tulleita toiveita ja tulevaisuuden odotuksia, jotka edesauttaisivat lapsiperheen arjen pyöryksessä.

4.2.1 Tahtotila

Tutkiessani aineistosta arjen haasteissa suoriutumista edesauttavia tekijöitä, nousivat tietyt abstraktit asiat esille. Nämä merkitysaspektit ovat sisäisiä tekijöitä, joita ovat luonteenpiirteet, kuten positiivisuus, jämäkkyys, itsepäisyys ja itsenäisyys sekä äitinä olo itsessään. Kategorisoin nämä tekijät tahtotila-merkityskokonaisuuden alle. Kielitoimiston sanakirjan (2018) mukaan tahtotila on pitkäkestoista tahtoa, halua tai pyrkimystä. Tuntui, että tutkimukseni äideillä oli kaikilla asennettuna jonkinlainen tahtotila-moodi päälle. Vaikeisiin aikoihin asennoiduttiin uskoen, että helpompaa on tulossa. Tulkitsin äitien kokemuksista, että

vaikeina hetkinä ei saa päästää valloille muuta ajatusta, kuin että tästä selvitään. Muuta vaihtoehtoa ei edes ollut kuin jaksaa ja selviytyä. Toisin sanoen yksikään kolmesta äidistä ei tuonut esille, että olisi menettänyt uskonsa itseensä jossain kohtaa, vaikka vaikeita hetkiä oli ollut, jopa vakavaa masennusta ja väsymistä. Asenne kuitenkin oli, että tästä selvitään.

”Mä oon aika semmonen jämäkkä, tiukka itselleen, mut tiukka sit myös niinku tieks jotenkin kaikkes organisoinnissa, et kai se on vähän sit semmonen, semonen sen lisäksi... Et jotenkin ehkä, joo, siin on ehkä puolensa ja puolensa, nii i, varmaan sit voi olla jonkun mielestä huono juttu, et on niin semmonen ehkä itsenäinen ja varmaan vähän sit jääräpääkin, en mä oikein osaa sanoo, varmaan. Ehkä siksi on myös yksin, mä oon miettinyt sitäkin, en tiää, nää on näitä. ...sit varmaan joku semmonen, tieks vaan usko siihen, et kyl se sielt sit kesä koittaa, että... ja loma-aika, joku semmonen vaan ehkä. Ja kun ei ol niinku vaihtoehtoja, et joskus miettii et, et ei oo oikein ketään kenel ny vois reklamoida, ei oo vaihtoehtoja. Ehkä semonen ja joku luotto siihen, et kyl tää hyvin menee ja ku parhaas tekee...et onneks on noi omat vanhemmat, jotka auttaa.”
(Soni)

Soni miettii omaa luonnettaan ja niitä piirteitä itsessään, jotka ovat tukeneet omaa suoriutumista vaikeina hetkinä. Hän toteaa olevansa jämäkkä, itsenäinen ja vähän jääräpäinenkin. Toisaalta hän pohtii, onko liika itsepäisyys osasy yksinloon. Hän luo itsestään kuvaa pärjäävänä osittain juuri luonteenpiirteidensä vuoksi. Positiivisuus ja luottamus mainittiin myös aineistossa useaan kertaan. Luottamus ja usko itseen olivat ehkä myös tapa valaa lisää uskoa itselle ja päästä näin vaikeimpien päivien yli. Kaksi äideistä totesi, ettei voi luottaa täysin muihin kuin itseensä, silloin pitää uskoa lujasti itseensä, oppia virheistään ja katsoa eteenpäin. Ja tavallaan olla itselleen armollinen, eikä syyllistä itseään aiemmista päätöksistä. Huomaan miettiväni omaa luonnettani ja löydän yhtäläisyyden kuvattuihin piirteisiin, minun on helppo samaistua ajatukseen itsenäisestä, itsepäisestä ja jämäkästä yksinhuoltajasta.

Pikku Myy sanoittaa luottamusta omiin päätöksiinsä. Hän on pyrkinyt tekemään parhaansa omien taitojensa mukaan. Tiedostaen tämän, hän ei ole syyllistänyt itseään, eikä ole jäänyt murehtimaan tekemiään päätöksiä.

”...mä oon ollut oikeesti, et lapsi on ollut varmaan joku muutaman kuukauden ikäinen, kun mä päätin, et jokaikisen päätöksen tän lapsen kohdalla mä teen sen hetkisen tiedon pohjalta, et mä en voi kattoo taaksepäin ja ruvet miettiin, et mitä kaikkee mä tein väärin, et se on vaan pakko kattoo eteenpäin ja todeta, et tämän päätöksen tein tämän järjen mukaan, tämän tiedon valossa. Enkä mä ol kyl ihan hirveesti niit jäänyt siihen pyörittään enään. Mä oon kuitenkin parhaani tehnyt, mut se isä ei oo. Mä oon ollut silloin 16 ja oon pitänyt sen niin kristallin kirkkaana, et se on näin. Mä välis mietin, et peruspositiivinen mä

varman olen ja välillä yltiöpositiivinenkin ja ja paljon mul on haaveita, mut sit välillä huomaa ittekin, et nyt mennään jossain aallon pohjalla, niin kovaa, et voisko rämpiä taas hetkeksi ylöspäin. Aina täytyy olla haaveita, elämä loppuu siihen jollei sulo o mitään haaveita.” (Pikku Myy)

Itseensä luottaminen koettiin tärkeäksi. Äitiys ja äitinä olo on jotain, mitä halutaan olla siitäkin huolimatta, että arjen pyörittäminen yksin on toisinaan haasteellista. Äitiys velvoittaa tutkimukseni äitejä jaksamaan ja toisaalta juuri äitinä olo itsessään auttaa jaksamaan. Mieleeni tuli, onko se myös yksi yksinhuoltajuuden Akilleen kantapää. Jos voimat yksinkertaisesti loppuvat jossain kohtaa, niin tajuaako pyytää ajoissa apua ja ennen kaikkea kykeneekö olemaan itselleen tarpeeksi armollinen ja hyväksymään, ettei äitikään ole kaikkivoiva. Kristiina Berg (2009) on tutkinut äitiyden kulttuurisia odotuksia, hän toteaa, että hyvän äitiyden kriteerit eivät ole yksiselitteisiä. Nykyäitien odotetaan suorittavan jatkuvaa moraalista itsensä tarkkailua ja käyttävän hyväkseen tarjolla olevaa tietoa äitiydestä sekä ennen kaikkea taata hyvä lapsuus lapselleen. Hyvän äidin pitää vastata myös odotuksiin nykyaikaisesta naiseudesta ja ansiotyössä olevasta kansalaisesta. Berg puhuu myös yltiöäitiydestä, jossa äidit tavoittelevat täydellistä äitiyttä ja asettavat itselleen tavoitteita, jotka ovat epärealistisia. Yltiöäitiyttä suoritetaan oman jaksamisen kustannuksella. (Berg 2009, 170–171.)

Seuraava ote on haastattelusta, jossa kysyn Pikku Myyltä äitiyden merkitystä ja hänen suoriutumistaan äitinä.

Haastattelija: *”Mitä sulle merkitsee äitiys?”*

Pikku Myy: *”Se on varmaan kaikkein suurin osa mun identiteettiä. Mää oon ain ollu äiti. Ku mä oon ain ollu, ni mä en osaa oikeen ajatella muuta. Se on iso pala mua. se on varmaan mun tärkein semmonen, miten sen sit sanois, tärkein osa minua. Mul tulee ain äitiydestä ensimmäitteks mieleen semmonen lämpö ja halaaminen ja pullantuoksu. Ja en tie mist se tulee, koska mun äiti ei oo ollu semmonen.”*

H: *”Oksää ollu semmonen?”*

P: *”Mää oletettavasti oon ollu just sit se. Ja mä oon ainakin ain halunnut ol semmonen, vaikken ehkä ai noo ollutkaan. Semmonen lämmin.”*

H: *”Miten tää äitiys on sun mielestäs tähän asti menny?”*

P: *”Ääh, mä oon koittanut suoriutua, se on ollut varmaan se mun ykkösjuuttu, et mä oon ihan ensimmäitteks äiti ja sit vast tulee kaikki muut. Kaikki muu on vähän sellaista, vähän räpeltämistä, et ne on vaan, ne on vaan ollut semmosta pakkopullaa, mikä on vaan ollut pakko tehdä. Mut, et se äitiys ja se, et se laps voi hyvin, ni se on ollut se. Mä oon tykännyt siitä (äitiydestä). Se ei oo ollut se*

pakkopulla, mut se kaikki muu on tietyn ajan välein ollut semmosta, et voi vee, pitiks toikin men tekeen. No pakko, ne on vaan tehtävä pois ja.”

Tutkimukseni äideille yksinhuoltajuus ei alun perin ollut kenellekään ensisijainen valinta. Vaikkakin kahdelle äidille todennäköinen yksinhuoltajuus oli tiedostettavissa jo raskausaikana, mutta molemmat päättivät pitää lapsensa, vaikka yksin. Siinä mielessä yksinhuoltajuus oli oma valinta. Kolmannelta äidiltä ei edes kysytty, haluaako hän yksinhuoltajaksi, sillä hänestä tuli nuorella iällä leski. Itse valitsin yksinhuoltajuuden lapsieni ollessa noin neljä- ja vajaat kaksi -vuotiaita. Yksinhuoltajuuteni on niin sanotusti itseaiheutettua, en ole kuitenkaan mieltänyt itseäni niinkään yksinhuoltajaksi vaan äidiksi, itsenäiseksi äidiksi. Äitiys oli haastattelemilleni vanhemmille ”*Se juttu*”, merkityksellisin rooli ja oman identiteetin tärkeimpiä nimittäjiä.

Tutkimukseni aineistosta mielikuva hyvästä äitiydestä itsessään nousi merkittäväksi tekijäksi, joka edesauttoi arjessa jaksamista. Hyvä äitiys merkitsi tutkimuksen äideille yhdessä oloa ja kommunikaatiota lasten kanssa sekä rajoja, lämpöä ja rakkautta lapsiaan kohtaan. Edellä mainitut hyvän äitiyden kriteerit täyttivät tutkimuksen äitien kohdalla. Pikku Myy puhui itsestään välillä ”*natsiäitinä*”, joka liittyi rajojen pitämiseen, asioiden kieltämiseen lapselta ja tiukkuuteen. Yksinhuoltajassa on ”*tiukka ja lempeä*” vanhempi samassa paketissa, eikä hän voi olla vain ”*lempeä*”, koska yksinhuoltajaäidillä ei ole varaa ”*lipsua*” sovituista asioista, vaan pitää olla määrätietoinen ja vakaa. Tuntui, että äidit olisivat toivoneet joskus olevansa vähemmän tiukkoja ja sallivan enemmän poikkeuksia sääntöihin.

Teija toteaa rakkauden lapsiin toimivan voimavarana vaikeina hetkinä, myös toinen äiti totesi lapsen itsessään olevan suurin voimavara. Teijan kommentissa tulee esille tuo äitiyden tahtotila; ”*on vaan äitinä selvittävä tästä*”.

”... varmaan se, et rakkaus näihin lapsiin, et ne tuntu jotenkin niin omilta. Mä olin halunnut lapsia, mutta myös se, et mä en halunnut, et mä en solminut sit enää parisuhdetta, et mä en halunnut sit enää lapsia, mut varmaan jotenkin se, et mun on vaan äitinä selvittävä tästä, et tää kuuluu tähän mun äitiyteen.”
(Teija)

Krokin (2009) tutkimuksen äidit eivät puhuneet itsestään yksinhuoltajana, mutta osa heistä määritteli kuitenkin perheensä suhteessa ydinperheeseen. Krok käyttää käsitteitä ”*yksin oleva*

äiti” ja ”itsenäinen äiti”. Yksin olevan äidin yksinäisyys tarkoittaa sitä, ettei lapsen isä ole jakamassa vastuuta lapsen hoidosta. Näillä äideillä on mielessä ideaali kuva ydinperheestä ja tuohon kuvaan suhteutettuna he ovat yksin. Tutkimuksen mukaan äidit, jotka eivät olleet asuneet yhdessä lapsen syntymän jälkeen, tämän biologisen isän kanssa, kaipasivat eniten ydinperhettä. Itsenäiselle äidille ideaali perhemalli merkitsee patriarkaalista valtaa ja on sen vuoksi epätasa-arvoinen instituutio. Tutkimuksen äideistä suurimmalle osalle äitiys merkitsi itsenäistä äitiyttä. (Krok 2009, 100–103.)

Tutkimukseni äidit eivät niinkään miettineet, mikä olisi paremmin kahden vanhemman perheessä, vaan mitä hyvää yksinhuoltajuudessa on. Kahden vanhemman perheestä äidit kaipasivat lähinnä isää lapsilleen, mutta miettivät myös olisiko elämä helpompaa, jos olisi kaksi vastuun jakajaa. Ajatus toisesta vastuunsa kantavasta vanhemmasta herätti myös jonkin verran kateutta, mutta ennen kaikkea jokainen äiti totesi, etteivät välit lapseen / lapsiin olisi niin hyvät ja läheiset, jos olisi kaksi vanhempaa. Lisäbonuksena sai tehdä kaikki lasta koskevat päätökset itse, vaikka juuri siihen olisi välillä myös kaivannut sen toisen vanhemman mielihoidetta. Tutkimuksen totaaliyksinhuoltajat saattoivat olla tiukkoja muita vanhempia kohtaan, kun ovat itse joutuneet käsittelemään yksin kaikki eteen tulevat, niin pienet kuin isotkin arjen haasteet. Äideissä aiheuttikin ärsyyntymistä, kun parisuhteessa olevat tai ei-totaaliyksinhuoltajat valittavat ”*pienistä asioista*” tai siitä kuinka vähän lasten toinen vanhempi on lasten kanssa. Myös kateudentunteita helpommasta elämästä tuli esille ja surua, kun omilla lapsilla ei ole isää. Käänteisesti ajatellen yksinhuoltajaäidit saivat olla ylpeitä selviytyessään yksin, siinä missä tavallisesti on kaksi jakamassa vastuuta ja ratkomassa haasteita.

”...jossain vaiheessa on tullut semmonen hetken kade, niinku siihen, et mitä olis ollut jos olis ollut kaks jakamassa, et kyl se ihan erilaista olis... Se vastuun jakaminen, et tavallaan ja sit se elämä saattais olla helpompaa, kun siinä olis kaks jakamassa ja mä tarkotan ihan tunnetasolla, en millään taloudellisella tasolla tai tämmösellä. Et sen mä muistan, et tota mä joskus kadehdin ja mä olin välillä kiukkunenkin, jotenkin siitä, et jos joku semmonen, joka ei ollut totaaliyksinhuoltaja ja se jotenkin valitti, kuinka vähän niitten (lapsien) isä on niitten kanssa, kuitenkin joka toinen viikonloppu ja lomilla... ni mä ihan et ööh (ärähtää). Sit se iso suru on aina ollut se, et miten tää isättömyys on vaikuttanut lapsiin, et se suru säilyy tavallaan mullakin koko ajan, et jotenkin siitä ei pääse helpolla.” (Teija)

”Mä oon kyl monesti joskus miettinyt, et parisuhteessa olevat tuttavat jotakin nurisee, ni sit mä ajattelen, et no hohhoh, et siinäpä on sitten mietittävää sulla nyt kyllä.” (Soni)

Jokinen (1996) nosti väitöksessään esille väsyneen äidin. Hän esittää miten äidin väsymys on hyväksyttävää, jopa normaalia äidin ollessa äitiyslomalla tai kun hänellä on pieniä lapsia. Jokinen puhuu äidin oikeudesta väliaikaiseen väsymykseen, joka on äitiyslomilla ja hoitovapailla saatu rajattua pois työelämästä ja julkisesta eli väsynyt äiti on suljettu kodin rajojen sisälle siihen aikaan, kun lapset ovat pieniä. (Jokinen 1996, 188–189.) Tutkimuksessani nousi myös väsymys esille, lähinnä ääneen lausuttuna ajatuksena ”*äitinä mun pitää jaksaa*”, joka tuli esille muutamaan kertaan. Pari äitiä toi selkeästi haastatteluissa väsymystään esille, toisella se liittyi lähinnä Jokisen tutkimuksen mukaisesti pikkulapsiaikaan, toisella myöhemmän ajankohtaan.

Näin Teija kertoo väsymyksestään, joka sittemmin kääntyi masennukseksi:

”...vaikka mä oli jossakin vaiheessa väsynyt, mulla ei tullut mieleenkään, et mä vois in hakee sairauslomaa, koska se ei vaan kuulunut ja sit toisaalta mä olen ajatellut et toisaalta se oli hyvä asia, koska jollakin lailla, kun mä olin töissä, mä pystyin unohtamaan kaikki nämä hankaluudet ja toisaalta, et mitä se olis ollut, jos mää olisin jäänyt vaikka pitkälle sairauslomalle kotiin ja murehtinut niinku tätä ja lapset olis saanut semmosen mallin. Ja ne olis varmaan ihmetellyt, et äiti on kotona, mitä tää on. He olis saattanut huolestua ja ei se olis ollut mun mielestä hyvä ratkaisu. Mut sitten kun tuli tää, tää pohjanoteraus tai pohjalle meno, et mä olin tosiaan (aika) sairauslomalla, niin se oli semmonen, et mä tiesin sen jo etukäteen ja mä sanoin et nyt mä jään sairauslomalle ja täällä, mut siin vaiheessa mä puhuin varmaan lapsille, et se ei ollut mikään semmonen mörkö sit.” (Teija)

Teijalla suurin murhe oli lapsien huolestuminen äidin sairastumiseen ja töistä pois jäämiseen eikä hän myöskään halunnut lapsiensa saavan sellaista mallia, että kotiin jäädään makamaan. Sama tuli esille myös Pikku Myyn kokemuksista sairastuttuaan vakavasti.

”...kun mulla oli kaikkein suurimpana huolena se lapsi, et se selviää siitä niin kuivin jaloin, siitä rumbasta, mitä on ollut...”

Itsestä murehtiminen jäi toiselle sijalle, äitiyden mennessä etusijalle ja huolehtiessa, miten lapsi / lapset kestävät äidin väsymyksen tai sairastumisen. Nämä olivat myös tilanteita, joissa eniten kaivattiin yhteiskunnan tarjoamaa tukea, mitä ei kuitenkaan koettu saavan. Bergin (2009, 171) mukaan äitien masennuksen keskeisinä lähteinä ovat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset siitä, millaisia äitien pitäisi olla. Äitien väsymyksestä on nykyisin puhuttu Bergin mukaan paljon ja hän onkin huolissaan, että pidetäänkö väsymistä niin itsestään selvänä äitiyteen kuuluvana, että äitien avuntarpeita vähätellään. (Berg 2009, 171.)

Äitiys on ollut tutkimukseni äideille ajoittain koettelemus, mutta ennen kaikkea voimavara (vrt. Gordon 1991, 137). Äitiys merkityksellistyy voimavarana, se on ”*Se juttu*”, äitiys itsessään, mikä auttaa suoriutumaan arjen haasteissa. Gordonin tutkimuksen feministiäidit eivät nähneet vaikeuksiaan yksilöllisinä ongelmina, vaan osana äitiyttään, eivätkä he jääneet surkuttelemaan vaikeuksiaan, vaan näille feministiäideille yhteistä oli naisen voiman korostus (Gordon 1991, 137). Haastattelemieni äitien kertomuksista nousi myös esille positiivisuus, ei niinkään elämän rankkuus tai vaikeudet, vaikka jokainen kertoi myös hyvin vaikeista kokemuksistaan. He luottivat itseensä ja päätöksiinsä, mikä varmasti toi tunteen oman elämähallinnasta. Voisin sanoa, että heillä korostui myös tuo naisen voima, eikä vaikeuksien surkuttelu.

Ulla-Maija Rantalaiho (2006) on tutkinut lapsiperheiden kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Hänen mukaansa Marjaana Pelkonen (1994) on todennut hoitotyön väitöksessään lapsiperheen voimavaroista, että hallinnan tunne on keskeinen sisäinen voimavara sekä usko omaan mahdollisuuksiin vaikuttaa elämänsä kulkuunsa. Usko omaan hallinnan tunteeseen ja omaan kykyihin kasvattaa luottoa selvitä arjen paineissa. Pelkonen puhuu minän vahvuudesta sisäisenä voimana, jota tarvitaan, kun arki koettelee selviytymiskeinoja. (Pelkonen 1994; Rantalaiho 2006, 50–51.) Tutkimukseni yksinhuoltajaäideille tahtotila kumpusi tuosta sisäisestä voimavarasta ja auttoi selviytymään arjen haasteissa.

4.2.2 Rutiinit

Rutiineissa tulee esille ulkoisia tekijöitä, jotka ovat edesauttaneet tutkimuksen äitejä heidän arjessaan. Merkityskokonaisuuden sisälle kokosin arjen toimijuuden sekä ennakkoinnin. Rutiinit nousivat aineistosta selkeänä arkea helpottavana tekijänä. Aineiston äitien arjen paikoina olivat keskeisesti kodin lisäksi myös työ- tai opiskeluyhteisöt, mutta nimenomaan esille nousseet rutiinin merkitykset arjesta paikantuivat kotiin. Pikku Myy toteaa juuri rutiinien sujuneen kodin arjessa hyvin. Rutiini tulee esille asioiden aikataulutuksena, joista on etukäteen sovittu.

”Arjessa sujui rutiinit. Ikinä ei ollut ongelmia siitä, et herätään kello seitsemän, eikä siitä et alettas tahkoomaan nukkumisesta, kun se oli sopimus, et salkkareitten jälkeen nukkumaan ja piste. Se oli semmonen asia, et se tiedettiin, et siitä ei ees neuvotella, se oli siinä. Et sit sai kyl huoneessa viel lukea, mut ei

muuta. Nykyisin tässä vaiheessa elämää se rutiini on joskus kirosana, mut silloin se oli se, et molemmat tietää mitä tapahtuu. Se on vaan se, et se pakka pysyy paremmin kasassa, kun ne rutiinit pyörii.” (Pikku Myy)

Krokin (2009, 31) tutkimuksen yksinhuoltajaäideille arjen voimavarana oli arjen pieni toimijuus. Tutkimuksessa arjen toimijuuden tai pienen toimijuuden merkityksenanto perustuu rutiineihin ja toistoihin ja merkitys tulee siitä, kun subjektiivinen kokemus ”yhdistyy yhteiseen kulttuuriseen tietoisuuteen arvokkaasta toiminnasta” (Krok 2009, 31). Krokin tutkimuksessa arjen toimijuus, piti sisällään rutiinit, itse nostin rutiinit kuvaamaan ilmiötä, jonka yhtenä aspektina on arjen toimijuus. Jokaiselle tutkimukseni äidille asioiden aikataulut oli tärkeää. Oli selkeät nukkumaanmenoajat, herätykset ja kotiintuloajat. Etenkin pikkulapsiperheessä asioiden samassa järjestyksessä tapahtuminen oli tärkeää. Se ei vain helpottanut asioiden tapahtumista, vaan toimi myös yhtenä turvaa tuovana asiana. Arkeen liitetään toistettavuus, syödään samaan aikaan ja mennään nukkumaan samaan aikaan. Tuovisen (2009, 115) mukaan rutiineilla ja järjestyksen ylläpitämisellä voidaan näyttää ulospäin, että pärjätään, lisäksi arjen rutiineilla luodaan perusturvallisuutta ja luottamusta.

Hokkanen (2005, 137) väittää eroperheitä tutkittuaan, miten tärkeää perheiden elämässä on eron jälkeen saada ”tunnepitoisuudeltaan tasainen ja rutiinien kautta normalisoituva olotila ja arki”. Hän toteaa edelleen, että rutiineista tulee entistä tärkeämpiä eron jälkeen. Teija ei halunnut solmia uutta parisuhdetta, jossa olisi muuttanut yhteen miehen kanssa, ettei lapsille tule enempää muutoksia. Kodin ja arjen pitäminen vakaana ja samanlaisena tuntui tärkeältä juuri lapsien vuoksi. Myöhemmin Teijalla oli parisuhde, mutta molemmat asuivat omissa asunnoissaan, näin koti ja arki pysyivät samanlaisena, hänen ja lastensa kotina.

”Mulla on aina ollut kuitenkin positiivinen ajattelu, tästä selvittää. Päätin heti alkuun, ettei mitään uusperhettä tai kumppania meille asumaan, enkä aikonut tehdä enempää lapsia. En halunnut lapsille enempää muutoksia. Sama kuin asunnon kanssakin, päätin, että tässä asutaan, ei enempää muutoksia.” (Teija)

Lapset ja vanhemmat vaikuttavat vuorovaikutussuhteisiin, toistensa käyttäytymiseen ja perheen sisäiseen toimivuuteen. Perheessä arjen rutiinien pyörittämisen kannalta tärkeitä tekijöitä ovat muun muassa perheen sisäinen avoin keskustelu ja ongelmanratkaisukyky. Edellä

mainitut vaikuttavat merkittävästi myös perhettä kohdanneista kriiseistä selviämiseen. (Broberg & Tähtinen 2009, 156.) Pikku myy sanoittaa avoimen keskustelun tärkeyttä selvittää etenkin vaikeissa tilanteissa. Hänen kokemuksensa mukaan lasten kanssa on puhuttava.

”On opittava vaan puhumaan sen lapsen kanssa, et et sä muuten siitä selvii, ei se ihan kaikkee osaa sanottaa, mut et sit sä opit tulkitteen sitä omaa lastas ihan eri tavalla. Puolin jos toisin on ollut tuntosarvet ylhäällä, et mitä täs tapahtuu...” (Pikku Myy)

Krokin (2009, 29) mukaan rutiinien lisäksi suhteissa oleminen ja merkitys ovat arjen toimijuuden määreitä, toisin kuin perinteisessä tavassa ymmärtää toimijuus muutoksena, valinnan vapautena ja päämääränä. Esimerkiksi lapsen kanssa olemisessa, läsnäolossa, näkyy arjen toimijuuden idea eli suhteissa oleminen. Arjen toimijuuden tehtävänä on myös pitää arki samanlaisena. Rutiinit ja toistot auttavat tässä pysyvyydessä. (Krok 2009, 29, 72.) Myös omassa tutkimuksessani arkeen liittyi vahvasti läsnäolo lasten kanssa, etenkin heidän ollessaan pieniä ja arjen paikantuessa kotiin. Oman kokemukseni mukaan arjen toimijuus konkretisoitui hyvin iltarutiineissa; syötiin yhdessä iltapalaa ja keskusteltiin vielä päivän tapahtumista, iltapesujen jälkeen luettiin yhdessä jotain kirjaa. Lasten kasvettua yhteinen illan luhetki jäi, muuttuen usein miten television katseluksi, mutta myös päivän tapahtumista kommentoinniksi. Yhdessäolo ja esimerkiksi riitojen sopiminen ennen nukkumaanmenoa oli tärkeää.

Teija muistelee arkeaan lasten ollessa alakouluikäisiä.

”...silloin se arki sujui kyllä, ehkä siinä oli sekin et oli tavallaan pakko ja toisaalta mä tykkäsin siitä. Rutiinit oli semmoset, et aikasin nukkumaan ja aikaisin hereille, ehkä se johtuu minustakin. Mä muistan aina aamullakin, meillä ei ollut sillai, ku joissakin perheissä, et on aikaa siihen ja tähän ja meillä oli, et nyt puurot ja nyt lähdetään, siis semmosta niinku... asiat oli kuitenkin helpoja.” (Teija)

Katkelmassa tulee esille kiire, mutta toisaalta myös helppous, sillä asiat sujuivat rutiineilla. Äitien ja lasten arkipäivät muovautuivat hyvin samalaisten kaavojen mukaan, aikaisin herättiin ja aikaisin mentiin nukkumaan. Päivä alkoi aamupalalla ja loppui iltapesuihin ja -pusuihin, omaa aikaa jäi lapsen mentyä nukkumaan, jos vaan jaksoi valvoa. Lasten hieman kasvettua tutkimuksen äideille tuli mukaan omat harrastukset. Lapsien kasvaessa yhteinen aika myös väheni, niin lasten kuin äitien harrastuksien sekä töiden vuoksi, mutta yhteiset iltahetket koettiin edelleen tärkeiksi. Seuraavana aineisto-otteena on Pikku Myyn kokemus ideaa-

lista arki-illasta. Oteessa tulee esille arjen toimijuus läsnäolona ja avoimena keskusteluhetkenä, joka toi hyvän olon ja turvallisuuden tunteen sekä valoi luottamusta, että asiat järjestyvät.

”...mul tulee semmonen ilta mieleen, se oli sit, kun me oltiin lähdetty jo lapsen kans pois, et oltiin taas kahdestaan. Ni se, et kun mä tulin iltavuorosta, se ties et mä olen kahtakyt vail yhdeksän kotioven tykönä, ni me oltiin pääsääntöisesti samaan aikaan. Ja se hetki sit sen iltavuoron jälkeen, keitin molemmille kaa-kaota ja sit ruvettiin höpöttään, et mitä päivän aikan on tapahtunut, ni siin oli ain semmonen olo, et kaikki on hyvin ja kaikki järjestyy. Vaik ei ne sit oikeesti järjestynytkään, eikä kaikki mennytkään hyvin, mut se oli vaan se, et sul oli hyvä olo ja tuo lapsi (naurahtaa) hengissä ja kaikki elämä pyörii silti vielä kai-ken jälkeenkin.” (Pikku Myy)

Krokin tutkimuksessa ennakointi tuli esille tavoitteellisena säästämisenä ja asioiden hankkimisena silloin, kun ne ovat edullisimpia (Krok 2009, 132–133). Omaan yksinhuoltajan ennakointiin kaikenlaisten vakuutusten ja säästämisen ohella kuului, säästöpakkausten ja perhekokojen ostaminen. Sitä oppi katsomaan kilo- ja litrahinnat, myös tuotteen kestävyys oli valttia. Olen ihan muutamaan kertaan todennut, että köyhän pitää maksaa laadusta, koska laatu kestää paremmin. Tutkimukseni äidit toivat ennakoinnissa esille myös sen, että heille oli tärkeää tietää tulevista asioista tarpeeksi ajoissa, että niihin ehtii varautua. Pikku Myy toteaa ennakoinnin tärkeäksi, hän on varautunut erilaisiin asioihin muun muassa vakuuttamalla kaiken, minkä voi vakuuttaa.

”Mä väitän, etten mä ny oo ainoa, mikä tykkäis et olis kauheen kiva ennakoida näitä asioita. Ei ketään oikeesti usko, kun mä oon luoneteeltani tollanen Hulda Huoleton, mut sit kun kysytään vakuutuksista, niin joo mul on koiralle vakuutus, mul on kotivakuutus, mul on täyskasko autossa, mul on laps vakuutettu, ainut mikä ei oo vakuutettu, on minä, koska mä oon niin kipee, ni mä en saa mitään vakuutusta, parit syävät, niin ei siin saa mitään. Mut sit kaiken muun mä oon sit niin viimesen päälle vakuuttanut.” (Pikku Myy)

Itselläni on tuo sama kokemus vakuutuksen turvaa tuovasta vaikutuksesta. Jos jotain sattuu, on siihen ainakin pyritty varautumaan. Tosin Pikku Myy ei ole voinut vakuuttaa itseään, hänen ensisijainen toiveensa onkin pysyä terveenä, jotta jaksaa olla lapsensa tukena.

”Mää toivon paljon enemmän ittelleni terveyttä... sil mennään jo pitkälle, terveyttä et jaksaa olla sen lapsen tukena, ku ei sil vieläkkään ole ketään muuta ko minä ja sit sen ystävä.” (Pikku Myy)

Soni kuvasi hektistä arkeaan haastatteluhetkellä *selviytymisellä*, tosin kiire aiheutui lähinnä

positiivisista asioista, kuten harrastuksista, mutta aikataulujen yhteensovittaminen ja harrastuksiin kuljettaminen aiheuttavat yksinhuoltajalle haastetta. Selviytyäkseen hänen pitää ennakoida ja tehdä aikatauluja, toisin sanoen organisoida koko viikko etukäteen alkaen aina lapsen välipaloista. Vaikka arki on kiireistä erilaisten harrastusten vuoksi, iltoihin jää yhteistä aikaa kysellä päivän kuulumisia ja olla yhdessä ennen nukkumaanmenoa.

”Joo o, yhdellä lauseella mä ajattelin, et kyl se semmosta, ää kauheen rumasti sanottuna: selviytymistä. Semmosta, jotenkin niinku, nytku lapsikin on ton ikänen, et harrastaa siis ihan joka arkipäivä jotain, niin semmosta aikataulujen tekemistä. Ennakointia ihan hitsisti, tosi paljon, et pitää tavallaan sunnuntaina olla seuraava viikko niinko jo valmiina, niin et kaikki välipalat kaikki siis kaikki, seuraava viikko täytyy olla suunniteltu valmiiksi. Organisoitua. Kyl se vähän, jotenkin aika karulta kuulostaa, nyt kun sen sanoo.” (Soni)

Haasteita äitien kokemuksissa tuovat juuri asioiden ennakoimattomuus, kuten lapsen tai oma yhtäkkinen sairastuminen. Tuolloin myös toista aikuista kaippaa eniten. Soni kokee suurimmaksi haasteeksi juuri sairastumisen ja sen, kun pitäisi olla samanaikaisesti kahdessa eri paikassa.

”No varmaan se, emmää oikeen osaa sanoa, nyt täs on ollut akuuttina semmonen, että jos sairastuu, et täs on ollut viikon verran, esimerkiksi semmosta kuumetta ja itellä alkoi työt, et se on tietysti ain semmosta, et pakka niinko hajoo, eikä haluis ite ainakaan olla pois töistä. Jotenkin, mut silti se, ei käy, et olis kahdes paikas yhtä aikaa.” (Soni)

4.2.3 Sosiaaliset suhteet

Vanhempien tärkeitä voimavaroja jaksamisen ja oman hyvinvoinnin kannalta olivat ansiotyö, harrastukset ja ystävät, jotka ovat myös ulkoisia tekijöitä. Edellä mainittuja yhdisti yksi tärkeä tekijä, joka oli sosiaaliset suhteet. Merkityskokonaisuuden *sosiaaliset suhteet* alle sijoitin ansiotyön, harrastukset, suhteet lapsiin ja läheisiin. Ystävyysuhteet liittyvät niin työhön kuin vapaa-ajan harrastuksiin, että läheisiin suhteisiin.

Haatajan (2009) mukaan Suomessa yksinhuoltajaäitien työllisyysaste on 2000-luvulla asetunut samaan tasoon kuin muillakin äideillä eli yli 70 % yksinhuoltajaäideistä käy ansio-

työssä. Alle kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideistä 40–50 % käy ansiotyössä ja kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideillä vastaava luku lähentelee 80:tä prosenttia. Toisaalta pienten lasten yksinhuoltajaäideistä löytyy paljon opiskelijoita, kuten tutkimukseni kaksi äitiä, jotka opiskelivat lapsen ollessa pieniä. Vuonna 2006 joka kolmas yksinhuoltajaäiti oli saanut jonkin aikaa työttömyysturvaetuksia. (Haataja 2009, 97–99, 101.) Krokin tutkimuksen äidit olivat pääsääntöisesti työttömiä tai heillä oli satunnaisia pätkätöitä. Oma kokemukseni oli kaikkien edellä mainittujen sekoitus; erotessani olin kotihoidontuella ja noin puolen vuoden kuluttua erosta päätin lähteä töihin, nuorempi lapseni oli tuolloin vielä kaksi vuotias. Oli lama-aika, eikä vakinaisia paikkoja niin vain saanut, niinpä tein pätkätöitä hoitajana, aina siihen asti, kun esikoiseni oli aloittamassa koulua. Kolmivuorotyötä tekevän yksinhuoltajan arjesta tulee entistä vaikeampaa, jopa mahdotonta järjestellessään hoitopaikkaa kouluikäiselle lapselle. Ennakoin tuon vaikeuden ja hain yhteishaussa opiskelemaan. Aloitin itse toisen tutkintoni opiskelun samana syksynä kuin esikoiseni aloitti peruskoulun.

Ansiotyöllä oli tärkeä rooli jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta jokaiselle tutkimukseni äidille. Työssäkäynti merkitsi toimeentulon ohella sosiaalisia suhteita ja samanhenkisten ihmisten kanssa olemista jokaiselle äidille. Työtovereista saattoi tulla myös ystäviä. Samoja merkityksiä oli myös opiskelemisella. Pikku Myy kiteyttää ansiotyön merkitystä elämässään ”henkireikä”, pakopaikkana kodin murheilta. Esille tulee myös, miten yksin yksinhuoltaja on päätöksiä tehdessään kotona, kun taas töissä on yhteisö aikuisia, joiden kanssa jakaa asioita.

”Se on merkinnyt sosiaalista elämää, jotain ihan muuta elämää kuin se lapsen elämä ja se semmonen yksinään niiden asioiden pyörittäminen. Siel sul on se oma yhteisö missä, mietitään ja jaetaan, koetaan. Sä et oo yksin missään tilanteessa ja jos sä joudutkin johonkin tilanteeseen yksin, ni sul on heti joku, miss sä purat sen tilanteen pois. Et jos sä äitin jäät ain kelaan ja käymään läpi kaikkee yksin ja vaik sä soitat jollekin, ni se toinen ei ymmärrä sua, koska se ei todellakaan oo siin samassa tilanteessa, ko sinä. Et sit sä ihan itte mietit, et no tais men perse edellä päin puuta tai tulipas tää tehtyy nyt hyvin tai tuliko sitenkään tehtyy hyvin. Et se on sit sun pääs sisällä, et miten asias pyörität. Kamala sanoo, et työ on ollut noin tärkeetä, mut niin se vaan on. Se on ollut henkireikä, sä pääset pois kaikest siit, mitä kotona sattuu ja sä oot ihan eri asioitten parissa, siel on ihan hyvä ollakin.” (Pikku Myy)

Myös Hakovirran (2006, 161) tutkimuksesta kävi ilmi, että yksinhuoltajaäideille ansiotyö oli erittäin tärkeää, ei vain toimeentulon, vaan heidän oman hyvinvointinsa vuoksi. He olivat

menneet työhön pian lastenhoitovapaiden jälkeen tai ainakin hakivat aktiivisesti töitä. He kehittivät erilaisia strategioita sovittaakseen lastenhoidon ja työn, äitien täytyi löytää näiden etujen yhdistelmä. Työ ja perhe eivät olleet toisiansa poissulkevia. Äideille oli tärkeää edistää sekä lapsien, että omaa hyvinvointia, se on vastuurationaalisen toiminnan lähtökohtana. Kun päästiin toteuttamaan omia preferenssejä eli mieltymyksiä, hyvinvointi koheni, millä todennäköisesti on positiivinen yhteys yksinhuoltajan lapsen hyvinvointiin. (Hakovirta 2006, 161.)

Soni toteaa valinnoistaan, ettei kotiin jääminen lapsen kanssa ollut taloudellisesti järkevää, mutta hän nautti mahdollisuudesta olla kotona aina siihen asti, kun lapsi täytti kolme. Myös työelämään paluu tuntui hyvältä. Työyhteisöstä löytyy parhaiten samanhenkisiä ihmisiä ja työ myös edesauttaa pääsemään irti kotiasioista. Niinpä työyhteisö toimii siinä mielessä voimavarana ja vastapainona kodissa tapahtuvalle arjelle. Äidin hyvinvoinnille työyhteisö on tärkeä.

”...Kyl mä niinku jotenkin tykkään siitä, et on niinku jotakin muutakin ajatteltavaa kuin, ne oli ihania aikoja, kun sai olla kotona ja oli siihen mahdollisuus, vaik ei sit niinku taloudellisesti ollut mitenkää järkevää, mut et ne oli semmosii valintoja silloin, mitä on tehnyt. Ja kyl jotenkin se, et just ne ajatukset oli sit vähä jossain muussakin kuin vaan kotiasioissa ja niin...Jotenkin just semmonen, et on niinku niit samanhenkisii ihmisii, et se on ollu niinku kiva et, en mä muista, et olis ollut mistään tuolt vauvamuskarist tai muustakaan sellasest, kun käytiin jossain niinku perhekerhois tai, et me oltiin aika paljon, et käytettiin noit Pienperhe yhdistyksen tilaisuuksii, silloin kun asuttiin (paikan nimi), ni niitä. Et vaik sielläkin oli vähän tietysti samoist lähtökohdist olevii ihmisii, ni ei mul oo kyl niist jääny oikeestaan ketään semmosii, et kyl ne ain on jostakin työyhteisöstä, ne semmoset vähän niinku samanhenkiset, ehkä sillai sit, vaik ei tausta olekkaan kenellekkään sama tai samanalainen kun mulla.” (Soni)

Rantalaihion tutkimuksessa kolmasosa vanhemmista tuotti itse omat voimavaraistavat kokemuksensa. Oma toimijuus toimii voimavarana. Voimavaraistavat asiat sisältävät viestin hetken tauosta arjen pyöryksestä, mahdollisuudesta koota itseään ja tunteesta hallita arkea. Opiskelu ja harrastukset vievät ajatukset kodin arjesta hetkestä muualle. Kun oma toiminta ja paikka muuttuvat, tapahtuu voimaantumista. Myös kuvittelu hyvästä tulevaisuudesta auttaa vanhempaa irrottautumaan hetkeksi aikatilan kahleista. (Rantalaiho 2006, 52–53.) Harrastukset toimivat myös jokaisella tutkimukseni äidillä voimaannuttavina. Erikseen mainittiin liikunta- ja kuoroharrastukset sekä järjestötoiminta. Erilaiset harrastukset olivat myös mahdollisuus sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Pikku Myylle pieninä hengähdystaukoina

kodin arjesta ja voimavarana toimivat lenkillä ja jumpassa käynti sekä sosiaaliset suhteet, joita harrastuksien mukana sai.

”Et onhan se sit ku se vähän kasvo siinä, rupes itte saamaan jotakin semmosii pieniä hengähdystaukoja, kun se on ollut niin iso, et me ei olla enää 24/7 yhdessä vaan, et mä oon päässy lähtee lenkille ja mä oon päässy lähtee käymään töissä, mä oon päässy johonkin jumppaan, johonkin pieniin harrastuksiin, saanu siihen ympärille niitä muitakin ihmisii. Mut aikaa se vei ennen kuin siihen tavallaan pääsi.” (Pikku Myy)

Teija tuo esille läheisiltään saamansa myötätunnon ja terapian, jotka ovat auttaneet pärjäämisessä.

”...sit toisaalta mä oon hakenut apua terapiasta ja sit, et on ollut semmosia ystäviä ja myös kaukana asuvat sukulaiset, et on saanut semmosta myötätuntoa.” (Teija)

Äitien jaksamisessa ystävyysuhteilla ja muilla läheisillä suhteilla, kuten omilla vanhemmillä, etenkin omilla äideillä, oli suuri merkitys. Jos vanhemmat asuivat lähellä, tuki oli sekä konkreettista tukea, esimerkiksi lastenhoitoapua, että henkistä tukea. Tärkeäksi koettiin, omilta vanhemmilta saatu henkinen tuki ja omien vanhempien hyväksyntä. Teija muistelee, että oli tärkeää saada puhua oman äidin kanssa, vaikka tämä asui kaukana: *”Omat sukulaiset asuivat kaukana, mutta äiti oli silti tukena, itkin sille usein puhelimesta...”*. Vain yhden äidin äiti asui sen verran lähellä, että pystyi hoitamaan välillä lasta tämän ollessa pieni. Ystävien antama tuki oli lähinnä emotionaalista. Myös Rantalaihon tutkimuksessa ystävät koettiin tärkeänä emotionaalisen tuen antajina ja ajoittain myös vertaistuen antajina (Rantalaiho 2006, 59). Ystävien kanssa keskustelut olivat tärkeitä, kaipaamaan jäätiin kuitenkin enemmän konkreettisempaa tukea ystävilta. Kun ystävät olivat paikalla, heidän tukensa oli tärkeää, mutta ystävät eivät olleet aina saatavilla. Välillä tuntui myös, että ihmisillä on omassa elämässään niin kiire, ettei juuri tukea saanut.

Vertaistukea eivät tutkimukseni yksinhuoltajat nostaneet paljoa esille, mutta se kyllä mainittiin. Yksi äideistä toi esille ystävänsä, jotka myös olivat yksinhuoltajavanhempia ja toinen äiti nosti esille Pienperheyhdistyksen, joka oli pelastus yksinäisyyteen ja avasi silmät huomaamaan, ettei ole ainoa yksinhuoltaja.

”...mä koin, et silloin oli kyl hirvittävän yksin, mut se oli aika, se oli niinku se pelastus, et mää, se oli se Pienperheyhdistys, et siel tota hoksasin, et tämmöses tilanteessa on monia ja jotkut on ihan myöskin vapaaehtoisesti halunneet sillä

tavalla elävänsä. Jotenkin tajus, et näit on ihan hirveesti, näit ihmisii (yksinhuoltajia).” (Soni)

Pienperheyhdistys ry on kansalaisjärjestö yhden vanhemman perheille, jossa tarjolla on vertais- ja vapaaehtoistoimintaa sekä voi vaikuttaa perheiden asemaan (Pienperhe 2018).

Tuovisen (2014, 97) yksinhuoltajaisista tehdyssä tutkimuksessa isien kertomuksista tuli kaikesta esille läheiset välit lapsiin ja isyys merkitsi *koko elämää*. Broberg ja Tähtinen (2009, 163) tutkivat perheiden lapsi-vanhempi-suhdetta. He toteavat, että valtaosalle yksinhuoltajista eli 80 % koki lapsen erittäin tärkeäksi perheen kannalta. Vastaava luku oli 56 % kahden huoltajan perheissä. (Broberg & Tähtinen 2009, 163.) Kaikilla kolmella tutkimukseni äidillä oli myös kertomansa mukaan erittäin läheiset välit lapsiinsa ja lapsi oli juuri se mikä teki heistä perheen. Äitien kokemusten mukaan välit olivat juuri yksinhuoltajuuden vuoksi läheiset, jota yhteiset kokemukset ilman toista vanhempaa vielä tiivistivät. Äitien kertomuksista ilmeni, että lasten kanssa on vietetty paljon aikaa ja tehty yhdessä asioita. Tämä suhde itsensä toimi voimavarana ja edesauttoi jaksamaan arjessa.

”Noit meen välejä on itseasiassa joku joskus kysynyt, et teil on varmaan vähän tiiviimmät välit ja niin meil varmaan oikeestikin on. Me varmaan puhutaan paljon enempi kuin normaalit vanhemmat, siis mis on äiti ja isä yhdessä taas verraten meihin, et me ollaan käyty täs niin kauhee koulu läpi, et me puhutaan jo ihan eri tavalla ja ihan eri tavalla aistitaan toinen toisistamme, et jaaha nyt on huono päivä tai et nyt on hyvä päivä. Meen symbioosi toimii edelleen. Sitä on tosi vaikee kuvailla, et mistä sen tietää, et se on tosi läheinen se suhde, vaikkei mul ole kun se yksi, mut silti mä pystyn sanomaan, et mä olen paljon läheisempi sen kanssa, kuin moni muu omiensa kanssa. Onhan se eri, kun olla siin niin hyvässä ja pahassa, ottaa kaikki tunteet vastaan. Niin ja me käytiin aikamoinen munamankeli läpi.” (Pikku Myy)

Edellä olevassa aineisto-otteessa Pikku Myy toteaa välien lapseensa olevan tiiviimmät kuin *normaaleissa* kahden vanhemman perheissä. Hän epäilee sen johtuvan vaikeuksista, joita on yhdessä kohdattu ja miten hän on ollut niin hyvässä kuin pahassa vastaanottamassa lapsensa tunteet. Läheiset välit ovat auttaneet jaksamaan. Myös Sonin kuvailussa, mikä on parasta hänen ja lapsensa elämässään, tulee esille ensisijaisesti avoimet välit oman lapsen kanssa. Äiti-lapsisuhteessa uskalletaan näyttää tunteita.

”No varmaan avoimuus. Me ollan aika tota, aikas lailla semmosii, että tulistutaan reippaasti ja nopeesti ja, mut myös halataan ja annetaan anteeksi ja kirjoitetaan kirjeitä toisillemme, jos toinen on vihainen ja kaikkee semmosta, jotenkin niinku semmosta. Toivon, et hänkin niinku myös vie sit sitä eteenpäin

elämässä, vähän niinku omassa perheessään, semmosta. Varmaan lämpö ja joo, ehkä se.”(Soni)

Hokkasen (2005) tutkimuksen mukaan erotilanteessa lähiäideille, joiden luona lapset asuivat, läheisyyttä tuli joskus liikaa. Samoja kokemuksia oli myös lähi-isillä. On riski, että läheisyydestä tulee uskoutumista, kuten tutkimuksessa jotkut äidit uskoutuivat tyttärilleen ker-
toen muun muassa suhteestaan heidän isäänsä tai rahahuolistaan. (Hokkanen 2005, 146.)
Kahden nuoremman äidin kertomuksissa läheiset välit tuntuivat ylpeyden aiheelta ja tavoiteltavalta asialta. Tutkimuksen vanhin äiti, Teija koki välit jossain kohtaan, jopa liian läheiseksi, vaikka toisaalta hän oli myös tyytyväinen läheisiin väleihin. Teija toi esille välejä etenkin vanhempaan lapseensa. Hän vertasi suhdetta kuminauhaan, todeten välien nykyisel-
lään jo normaaleiksi.

”...ehkä liian läheisetkin vanhemman kanssa, hän varmaan sanois, et hyvät. Hän on sanonut joskus varmaan useamman kerrankin, et mä oon ollut hyvä äiti ja et hän muistaa, et mä oon tukenut häntä koko ajan ja tota nuoremman lapsen kanssa me ollaan tietyllä tavalla hirveen samanlaisia ja tota hän on ollut tietyllä tavalla helppo lapsi, kun toinen on ollut haasteellinen. Meillä on semmoset aika asialliset välit, ei hirveen läheiset, se et hän ei asu enää täällä, ei kymmeneen vuoteen ole asunut. Vielä muutama vuosi sitten, niin jotenkin mustuntu, et hän tukeutui muhun edelleen, et nyt on semmonen tilanne et saattaa mennä viikko tai viikkoja et hän ei soita mulle tai mä hänelle tai noin. Hän on 35. Et jossain vaiheessa mä ajattelin, et eiks tää koskaan lopu, joku semmonen kuminauha tai sidos, et nyt se on niinko loppunut.” (Teija)

Soni on halunnut tehdä selkeän eron äitiyden ja ystävyuden välillä suhteessa lapseensa. Hän on lapselleen äiti ja perheen aikuinen, eikä lapsensa ystävä tai sisar. Soni toivoo, että välit pysyvät yhtä läheisinä lapsen vanhetessakin.

*”...se on varmaan syvempää se semmonen tutustuminen ja jotenkin jyvämmin sitte niinku jääny toi napanuora niin piukkaan, että en tiedä mahtaakse siit koskaan lähtee aukeemaan, ehkä. Et täs nyt monesti on kyl tullut semmonen, kun mä oon sanonut, et mää oon tääl se aikuinen, et mä en ole sun sisko tai veli, jonka kanssa sä taistelet tai tappelet tai väännät tai jotain, mut että ehkä se on sit niin tiukkaa ja toivottavasti se on sit tulevissa vaikeissa taiste-
luissakin yht semmost sit tukevaa se oleminen.” (Soni)*

Teijalle sosiaaliset suhteet ovat olleet jaksamisen kannalta tärkeä voimavara. Hän kuitenkin pohtii alaikäisten lasten äitien sosiaalista elämää nykypäivänä ja epäilee äitiyden olevan vaativampaa kuin 90-luvulla. Myös sosiaalinen media tuo omia uhkia, joilta lapsia pitää suojella. Hän uskoo harrastuksia olevan nykyisin enemmän, niin vanhemmilla kuin lapsillakin ja miettii miten aika riittää kaikkeen ja onko se liian vaativaa. Teija on todennut pikkulapsiperheen arkensa helpohkoksi, mutta näin jälkikäteen hän toteaa yksinhuoltajuuden myös rankaksi, jonka vuoksi osaa nykyisin arvostaa omaa rauhaa.

”...mä luulen, että elämä, siis elämäntilanne ja tää meen sosiaalinen elämä on ollut aivan erilaista. Sillon mulla ei ollut mitään harrastuksia, kun ne oli ihan pieniä, niin tota nythän ihmisillä on, niin et he ei ymmärrä, et se elämä muuttuu. Mä luulen, että se oli itelle helpompi ajatella niin, että ok mä vien aamulla lapset hoitoon ja meen töihin ja tuun kotiin, tai siis tuun töistä ja haen lapset ja sit ollaan kotona. Ainakin, kun on pienet lapset. Ja kyl mä luulen, et sit ainakin, kun mietin omaa vanhempaa lastani, ni häl tuli murrosikä 12-vuotiaana, nyt voi tulla aikasemminkin. Mä ajattelen, et se voi olla yks semmonen, et... sit kaikki tämmöset somejutut ja muut, et vanhemmat saa olla, siis paljon enemmän niinku semmosta valvontaa. Tiedäksää, et ulkopuolinen maailma, se on erilailta yllätyksiä ja tämmöstä pahuutta täynnä. Et jotenkin se, et mä mietin tätä elämää, et lapsilla on hirveesti harrastuksia ja kaikkee. Et on niinku hirveen semmosta, tavallaan vaativaa ja tota, silloin kun mä jäin yksinhuoltajaksi, ei mul silloin aluksi ollut, et sit tuli se kuoro, se kuorokin oli siin ihan viiden sadan metrin päässä, harjotukset, mutta se että lapsilla ei ollut monia harrastuksia, mut niitä kuitenkin oli. Se oli sit yksi kerrallaan, et tota, ne oli partio, vpk tai joku tämmönen. Et kun ajattelee, et nykyisin on monta harrastusta, ja joku yksinhuoltaja, ainakaan totaaliyksinhuoltaja ajattelee semmosta, ni mä kyl ihmettelen. Mut sit se mitä mä olen ajatellut, tästä yksinhuoltajan rankkuudesta plus työstä, on jäänyt semmonen, et nyt kyllä haluaa nauttia tälläisestä rauhasta ja varmaan liittyy ehkä ikäänkin, et harrastus on se, et lukee kotona tai kattoo televisiota, et joku semmonen, et mä oon ajatellut, et se on tavallaan jääne siit, et on kuitenkin ollut rankkaa.” (Teija)

Yksinhuoltajaäitien tärkeäksi voimavaraksi nousivat erilaiset sosiaaliset suhteet. Toiset suhteet olivat merkityksellisiä niistä saadun henkisen tuen vuoksi, toiset suhteet olivat tärkeitä, kun sai unohtaa hetkeksi omat murheensa. Työ ja harrastukset mahdollistivat erilaisten sosiaalisten suhteiden ylläpidon. Avoin, hyvä kommunikaatioyhteys omaan lapseen oli jokaiselle tärkeä voimavara, millä oli merkitystä myös perheen ongelmanratkaisua vaativissa tilanteissa. Sosiaalisilla suhteilla oli merkitystä etenkin emotionaalisisella tasolla, henkisessä jaksamisessa.

4.2.4 Toivo paremmasta

Viimeiseen merkityskokonaisuuteen otin aineistosta nousevat toiveet ja odotukset, jotka tutkimuksen yksinhuoltajaäitien mukaan edesauttaisivat yksinhuoltajaperheiden elämää. Äitien toiveet olivat asioita, joita he itse olisivat toivoneet perheelleen tueksi. Rantalaihon (2006) mukaan suurin osa vanhemmista pyrkii selviytymään arjessa omillaan ja läheistensä turvin. Joskus käy kuitenkin niin, että omista verkostoista ei löydy riittävää tukea ja vanhempi kokee omien voimavarojensa ehtyneen, silloin hän kääntyy julkisten palveluiden puoleen. Tärkeää on saako hän tuolloin sopivaa tukea elämäntilanteeseensa. (Rantalaiho 2006, 46.) Tutkimukseni yksinhuoltajaäidit eivät olleet saaneet yhteiskunnalta sellaista tukea, jonka olisivat kokeneet sopivaksi omassa elämäntilanteessaan.

Krokin tutkimuksessa toimeentulotuen hakemisessa esille tuli kannattaako-asenne, jonka hän tulkitsee vähävaraisten yksinhuoltajaäitien keinona vastustaa sosiaalityöntekijöiden heille määrittämää tapaa, miten tulisi elää. Kannattaako-asenteeseen oli syynä muun muassa, että toimeentulotuen myöntämisprosessissa otetaan kantaa siihen, miten köyhän ihmisen tulisi elää. Tutkimuksessa tuli myös esille, ettei haluttu identifioitua sosiaalitoimiston asiakkaaksi. Näin äideillä oli ainakin ajatuksen tasolla vapaus valita ja pitää kiinni omasta toimijuudestaan. (Krok 2008, 157–159.)

Kahdella tutkimukseni äidillä oli kokemus lastensuojeluun / sosiaalitoimeen soittamisesta ja avun pyytämisestä. Heidän kokemuksensa mukaan, heitä ei otettu tosissaan. Toinen äiti koki yhteydenoton myös leimaavaksi. Hänen toiveenaan oli avun saaminen matalammalla kynnyksellä. Myös toinen äiti koki, ettei saanut sosiaalitoimesta kaiken byrokratian jälkeen mitään tukea. Molemmat äidit miettivät, ettei avunpyytäminen viralliselta taholta ole kovin helppoa. Jos vielä kokee ammatillaiset asenteellisiksi, eikä oikein sopivaa tukea ole tarjolla, tulee mieleen kannattaako apua hakea.

”...mut ihan oikeesti, et ko ihminen tarvii apua, ni se et jotenkin, et jos sä sin lastensuojeluun itte soitat ja pyydät sitä apua, ni ei sua sais leimatakkaan. Jotenkin sieltä täytyis matalammalla kynnyksellä tulla apua. Mut pääsääntöisesti sua aletaan kattoo, et mitäs aineita sä käytät, heittääkö vähän pästä, onko sul ihan oikeesti kaikki hyvin. Sit sää alat, et ei kun ihan oikeesti, mää tarvisin apua.” (Pikku Myy)

”...tuli mieleen, et jotakin tukee, en mä haluu sanoo et yhteiskunnalta, mut jotakin semmosta kuitenkin, et jos ajatellaan, et kaupungissa olis joku semmonen sosiaaliasema, mihin vois mennä ja apua vois pyytää ja se ei ois minkään byrokratian takana. Siis se vois olla, just vaikka lasten kans olis jotain hankaluuksii, ni sä voisit vaan mennä johonkin matalan kynnyksen paikkaan, ihan vaan kysymään, et mitä voisit tehdä, voitteks te neuvoa, jotakin sellaista...”
(Teija)

Krokin (2009, 149–150) tutkimuksen kannattaako-asenteeseen liittyi äitien haluttomuus identifioitua sosiaalitoimen asiakkaiksi ja toisaalta oman valinnan vapauden ylläpitäminen, sama asenne nousi myös tutkimukseni äideille. He olivat rohkeana hakeneet apua, oman kokemuksensa mukaan turhaan ja altistaneet itsensä ja perheensä ammattilaisten asenteellisuudelle, etenkin vähättelylle. Toistamiseen ei tee mieli hakea apua, jos kokemus on negatiivinen, eikä hyödytä. Äitien toiveissa olikin lapsiperheille suunnattu matalan kynnyksen paikka, jonne voisi *”vain mennä”* ja jossa saisi neuvoja ja jopa konkreettista apua. Paikkaa kutsuttiin esimerkiksi sosiaaliasemaksi. Sosiaalitoimisto koettiin liian byrokraattisesti ja jäykäksi sekä leimaavaksi. Neuvolan rooli tuen antajana koettiin sen sijaan neutraaliksi.

Soni totesi, kuinka hienolta olisi tuntunut, jos olisi ollut vaikka neuvolan kautta luottohenkilö, joka olisi tukenut lapsen syntyessä ja vielä pikkulapsiaikana hoitanut joskus uhmaikäistä lasta hetken, antaen äidille hengähdystauon.

”Et jostain tieks neuvolast jo sillon raskausaikana, ni mä ajattelen et olis silloin jo ollu vähän tieks semmonen, ois joku semmonen hieno resurssipankki, mistä vois niinku valita vähän itselleen tyyliin jonkun semmosen just niinku tutorin, mentorin, joku doulatyyppinen. Joku semmonen, tieks, et kenen kans kemiat kohtais. Kun se vauva syntyis, se olis jus semmonen ihminen, joka oikeesti joskus pitäis sitä, sitä inhottavaa uhmaikäistäkin, vaik sen neljä tuntii, sä pääsisit itte vaik jonnekin. Et se ei ois vaan mikään niinku tieks, joku seurakunnan kerho vaan tai joku muu, sillai et se olis ihanaa. Tai mä ajattelin ainakin, et se olis ollut ihanaa, ku meille olis tullu joku toinenkin aikuinen silloin... Semmosen mä haluaisin tähän yhteiskuntaan, koska meil ei oo sit semmosta kuitenkaan, et meil ois automaattisesti semmosta hienoo verkko, jossa olis tädit ja sedät ja naapurit... Se olis upeeta. Semmosta jotain vähän eteläeurooppalaista tyylää, et siellä koko suku niinku kasvattais sitä lasta. Se olis unelma. Jotain sellasta.” (Soni)

Toisaalta esille tuli myös oman tukiverkoston puutteellisuus. Yhteiskunnalla voisi olla tarjolla jotain omaa tukiverkkoa kompensoivaa perhetyön tai lastensuojelun lisäksi. Soni esittää haaveen kollektiivisesta perhemallista, jossa koko suku kasvattaisi lasta. Hän kaipasi lapselleen jossain kohtaa *”varamummoa”*, lapsen omien isovanhempien asuessa kaukana.

”...varamummo...Semmonen, joka jotenkin vaan sit niinku sen lapsen ilon vuoksi olis niinku auttamassa tai jotenkin, (naurahtaa) jotenkin semmonen, niinku, et ei välttämättä, en mää kaivannut itselleni mitään semmosta ystävää, mut et jotenkin semmonen et, ketä olis ottanut sen lapsen ja vienyt sen vaiks vähäks aikaa pulkkamäkeen tai jonnekin.”

Eniten tukihenkilöä kaivattiin lapsille, jotain turvallista aikuista, joka olisi välillä lapsen kanssa. Pikku Myy olisi halunnut lapselleen tukihenkilön, joka veisi lasta hetkeksi pois, viitaten oman sairautensa aikaan. Kodinhoitaja mainittiin myös muutamaan kertaan. Toivottiin ”*kodinhoitajasysteemiä*”, esimerkiksi lapsen ollessa kipeänä ja vanhemman joutuessa töihin.

”Mä olisin halunnut jonkin semmosen tukihenkilön, mikä olis sitä lasta ottanut matkaansa mukaan edes kerran viikossa, muutamaksi tunniksi, lähtenyt sen kanssa kalaan, uimaan jotakin... niinku hetkeksi pois sen kaiken keskeltä. Jotenkin olis kaivannut kans, sitä vanhaa kodinhoitajasysteemiä, et tulee joku tekeen ruuat ja on sen lapsen kanssa, ku oot töissä, sää tiedät, et sil on kaikki hyvin. Monella tapaa se säästäs rahaa oikeesti, monessa eri asiassa. Et onhan noita, ilttikset, mut ne ei oo viittä myöhempään ja sit sinne ei pääs kuin se tietty määrä lapsia, et sin ei kaikki pääse ketkä haluaa.” (Pikku Myy)

Äidit suuntautuivat lähitulevaisuuteen kaiken kaikkiaan positiivisesti. Kahdella äidillä lapset olivat jo täysi-ikäisiä, mutta äitiys jatkui edelleen. Äideillä oli haaveita rauhallisista koti-illoista maailmanmatkoihin yhdessä lapsen kanssa. He olivat tahoillaan joutuneet pyörittämään arkeaan yksin ja selviytyneet vahvan tahdon ja tärkeiden sosiaalisten suhteiden avulla, luottaen itseensä ja elämönhallinnan taitoihinsa. Äitien toiveina oli tukihenkilöiden helpompi saaminen lapsille. Jonkinlaista luottohenkilöä toivottiin myös yksinhuoltajille. Neuvolan rooli vanhemman tukena nähtiin tärkeäksi, neuvola oli myös neutraali paikka avun saamiselle. Neuvolakäyntejä saisi olla pikkulapsivaiheessa usein. Lisäksi toivottiin, että seurakunnat markkinoisivat paremmin tarjoamaansa keskusteluapua. Kun miettii, mitä yhteistä äitien lähes kaikissa toiveissa oli, niin huomaa löytävänsä toiveen saada keskustella ja tulla kuulluksi. Saada sellaista tukea, mitä parhaimmillaan saa lapsen toiselta vanhemmalta.

”...aina täytyy olla haaveita, elämä loppuu siihen, jollei sul oo mitään haaveita.” (Pikku Myy)

4.3 Synteesi

Yksinhuoltajaäitien arjen selviytymisstrategia konkreettisemmillaan pitää sisällään organisointikykyä, se on rutiinien luomista, aikataulutusta ja asioihin varautumista sekä ennakointia. Vanhemman pitää oppia tuntemaan oma lapsensa ja ylläpitää avointa kommunikaatiota, puhua ja olla läsnä omalle lapselleen. Arki on helpompaa, kun keskusteluyhteys omaan lapseen toimii. Tärkeää on omasta hyvinvoinnista huolehtiminen pitämällä yllä sosiaalisia suhteita ja ottamalla välillä taukoa kodin arjesta. Ansiotyö ja opiskelu sekä harrastukset auttavat tässä. Yhteydenpito läheisiin ihmisiin, keskustelu heidän kanssaan sekä heiltä saatu myötätunto auttaa henkisessä jaksamisessa, samoin vertaistuki. Vähemmän konkreettinen, mutta erittäin tärkeä selviytymistä edistävä ilmiö on äitiys itsessään. Äitiys tuntui luonnonvoimalta, joka sai aikaan tahtotilaa. Äitiys velvoitti jaksamaan ja uskomaan omaan jaksamiseensa ja pärjäämiseensä. Tutkimuksen äitien esille tuomat luonteenpiirteet edesauttavat tahtotilan ylläpitämisessä. Niitä ovat muun muassa jämäkyys ja itsepäisyys. Äideillä on sisäisenä voimavarana omaksuttuna positiivinen elämänsäsenne ja periksiantamattomuus. Hallinantunne paranee, kun luottaa tekemiinsä päätöksiin.

Äidit toivoivat matalan kynnyksen paikkoja, joihin mennä kysymään neuvoja tai keskustelemaan ja joista saisi erilaista tukea vanhemmuuteen. Tukihenkilöitä toivottiin etenkin lapsille, mutta myös itselle. Kaikki äidit olivat pyytäneet lapselleen jonkinlaista tukihenkilöä tai varamummoa. Kaksi oli saanutkin, mutta käytännössä tapaamiset eivät olleet onnistuneet. Yhden äidin lapsi ei pyynnöistä huolimatta edes saanut tukihenkilöä. Niinpä kaikki äidit toivoivat tukihenkilöiden saamista aiempaa helpommin. Toiveissa oli myös tiiviimpi turva-verkko ja esimerkiksi neuvolasta saatava luottohenkilö tai ”*mentori*”, joka tulisi tarvittaessa jo raskauden aikana tukihenkilöksi.

Seuraavaan taulukkoon olen koonnut tutkielmani haastatteluista nousseet arjen suoriutumista edistävät tekijät pelkistetysti kolmeen eri merkityskokonaisuuteen. Neljättä kokonaisuutta en ottanut taulukkoon, koska taulukossa on vain ne todelliset tekijät, mistä haastattelemani äidit ovat saaneet tukea omassa arjessaan selviytymiseen.

Taulukko 1. Arjen suoriutumista edistävät tekijät. Yksinhuoltajaäitien haastatteluista nousseet arjen suoriutumista edistävät tekijät.

TAHTOTILA	RUTIINIT	SOS. SUHTEET
<p>Äitiys itsessään</p> <p>Luonteenpiirteet</p> <ul style="list-style-type: none"> -itsenäisyys -jäämäkkyys -itsepäisyys -positiivisuus -usko itseän 	<p>Arjen toimijuus</p> <ul style="list-style-type: none"> -aikataulut -asioiden toistuminen (esim. nukkumaanmeno & herätys samaan aikaan) -läsnäolo lasten kanssa <p>Ennakointi</p> <ul style="list-style-type: none"> -asioiden etukäteisvalmistelu -vakuutukset 	<p>Ansiotyö, opiskelu</p> <p>Harrastukset</p> <p>Vanhemmat, muut sukulaiset</p> <ul style="list-style-type: none"> -konkreettinen & henkinen/emotionaalinen tuki <p>Ystävät</p> <ul style="list-style-type: none"> -henkinen / emotionaalinen tuki <p>Lapset</p> <ul style="list-style-type: none"> -avoin, lämmin keskusteluyhteys -yhdessä olo, rakkaus <p>Vertaistuki</p>

Teijan ohje yksinhuoltajavanhemmille:

”...ni jotenkin pois semmonen itsensä syyllistäminen ja tota nyt mul tulee mieleen, et pitäis puhua lasten kanssa selviksi asiat ja toisaalta itse käsitellä sitä asiaa, mitä se sit oliskin se käsitteleminen ja huolehtia itsestä. Et varmaan se neuvo olis, et pidä huolta lapsista ja itsestä!” (Teija)

5 YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Olen pyrkinyt tulkinnoissa läpinäkyvyyteen tuoden myös omaa positiotani esille. Tutkimusstrategiani, joka on ymmärtävä tutkimus, sijoittuu hermeneuttisen perinteen kenttään sekä fenomenologiaan. Mielestäni ne olivat tässä tilanteessa mielekkäin tapa tutkia ilmiötä yksinhuoltajan arjen selviytymisstrategiat. Kokosin tutkimusstrategiaani ”sopivat palat” useammasta suuntauksesta. Hyödynsin tutkimuksessani omaa kokemustani yksinhuoltajuudesta, etenkin haastattelun runkoa mieltiessäni ja keskustellessani vanhempien kanssa. Samalla kuitenkin pyrin tutkimuskohteen syvälliseen ymmärtämiseen ennen kaikkea haastattelujen avulla. Näin feministisessä orientaatiossa aiemmin varsin käytetty oletus tutkijan ja tutkittavan tasavertaisuudesta ja jaetusta kokemuksesta (Kuronen 2009, 123) toteutuisivat.

Tutkimusaineisto vastasi kohtalaisen hyvin tutkimustehtävään, tosin äitien kokemus olisi voinut näkyä vielä enemmän. Fenomenologia toi tutkimukseen kokemuksen tutkimisen, mikä ei ollut helppoa. Hieman helpompaa oli äitien antamien merkitysten näkeminen, kokemukset muotoutuvat merkityksinä. Jottei tutkimus jäänyt vain ilmiöiden toteamiseksi, pyrin ymmärtämään ja tulkitsemaan äitien kertomusta arjestaan. Tutkimuksen kolmen äidin kokemukset eivät ole yleistettäviä, mutta kaikki kolme äitiä antoivat useasta asiasta samansuuntaisia merkityksiä keskenään. Kaikille oli myös tärkeää saada äänensä kuuluville jonkinlaisena voimaannuttavana selviämistarinaan ja toisaalta myös vertaistukena muille yksinhuoltajille. Äidit halusivat myös tuoda esille tekijöitä, mitkä helpottaisivat lapsiperheen arkea.

5.1 Arjen selviytymisstrategiat

Yhteenvetona yksinhuoltajaäitien arjen selviytymiskeinot voisi jakaa karkeasti kahteen; sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Sisäisiin tekijöihin kuuluu äiteihin itseensä liittyvät ominaisuudet. Analyysissä jäsenisin sisäiset tekijät merkityskokonaisuuteen *tahtotila*. Tahtotila pitää sisällään äitiyden itsessään sekä tiettyjä luonteenpiirteitä. Ovatko nuo luonteenpiirteet jalostuneet äidiksi tulon ja yksinhuoltajuuden myötä, sitä en tiedä, mutta jotenkin siltä vaikuttaa. Ehkä se on juuri sitä tahtotilaa, vahvaa pyrkimystä ja halua suoriutua äitinä. Äitien kuvailemia luonteenpiirteitään olivat itsenäisyys, jämäkkyys, itsepäisyys ja positiivisuus.

Äitiys itsessään sai voimakkaita merkityksiä. Jollekin se oli suurin omaa identiteettiä kuvaava ilmiö, toiselle se tarkoitti rakkautta omiin lapsiin. Äitiys oli tärkeä asia ja se myös velvoitti jaksamaan. Tämän kaiken kruunasi usko itseen ja tekemiinsä valintoihin. Ajattelin, että juuri sisäiset tekijät vaikuttavat eniten suojaavasti eteen tulevissa haasteissa.

Ulkoiset tekijät jaoin kolmeen eri merkityskokonaisuuteen. *Rutiinien* alle tuli arjen toimijuus ja ennakointi. Krok (2009, 31) käyttää käsitettä arjen toimijuus kuvaamaan pientä toimijuutta, joka tapahtuu tietyssä paikassa ja ajassa ja jonka hän liittää jokapäiväisiin rutiineihin ja tapoihin sekä lasten kanssa olemiseen. Krokin arjen toimijuuden määreitä ovat suhteissa oleminen, rutiini ja merkitys. Vaikka oman tutkimukseni äidit olivat olleet ansiotyössä tai opiskelemassa suurimman osan ajasta ollessaan yksinhuoltajana, heidän kokemuksensa arjesta paikantuivat kuitenkin kotiin. Kahdella äidillä oli myös pidempi kokemus olla kotona lapsen kanssa, ilman opiskelua tai työtä. Arjen pieni toimijuus oli voimavara, joka auttoi arjen pyöryksessä. Siihen kuului asioiden aikataulutusta ja toistuvuutta sekä esimerkiksi omien lasten kanssa olemista. Ennakointi toi omalla tavallaan turvaa sekä helpotusta, etenkin kiireiseen arkeen. Ennakointi piti sisällään vakuutuksien ottamista ja asioiden etukäteisvalmistelua.

Toinen ulkoisten tekijöiden merkityskokonaisuus on *sosiaaliset suhteet*. Haastattelemini äitien tärkeä voimavara arjessa olivat erilaiset sosiaaliset suhteet. Ansiotyö ja harrastukset merkitsivät äideille sosiaalisia suhteita ja irtiottoa kotoa sekä muiden kuin kotiasioiden miettimistä. Läheiset ihmissuhteet, kuten omat vanhemmat ja ystävät merkitsivät emotionaalista tukea, heiltä sai myötätuntoa ja joskus myös vertaistukea. Omilta vanhemmilta saattoi lisäksi saada konkreettista lastenhoitoapua. Rakkaus ja suhde omiin lapsiin nousi tärkeäksi voimavaraksi ja hyvä kommunikaatioyhteys omaan lapseen myös edesauttoi arjen haasteissa etenemistä. Äidit kokivat läheiset välit omaan lapseen hyvin merkityksellisiksi ja jos eteen tuli jotain ongelmia, niistä pystyttiin yhdessä keskustelemaan ja yhdessä selviämään.

Kolmas ulkoisten tekijöiden merkityskokonaisuus on *toivo paremmasta*. Äidit miettivät, mitkä tekijät olisivat mahdollisesti auttaneet heitä lapsiperhearjessaan. Esille nousi preventiivisiä asioita, kuten jokin matalan kynnyksen paikka, jossa voisi kysyä neuvoja ja jossa

voisi keskustella. Paikasta saisi tarvittaessa myös konkreettista apua kotiin. Toivottiin jonkinlaista mentoria, jonka saisi halutessaan jo raskausaikana ja joka tukisi vielä pikkulapsiaikakin. Tulkitsin äitien toiveet mentorista tai matalan kynnyksen paikasta toiveeksi ennen kaikkea saada keskustella luotettavan ihmisen kanssa, joka myös kuuntelee ja antaa emotionaalista tukea. Sosiaalitoimen työntekijöille toivottiin kohtaamisiin vähemmän asenteellisuutta. Toivottiin, että työntekijät ottavat tosissaan, kun vanhempi soittaa ja pyytää apua. Eniten kaivattiin tukihenkilöä lapselle. Tukihenkilön saaminen lapselle pitäisi olla paljon nykyistä helpompaa. Sen saaminen lapselle koettiin liian vaikeaksi. Toiveena oli myös aiempaa parempi tukiverkko lapsiperheille. Yhden äidin haaveissa koko yhteisö kasvattaisi ja tukisi lasta. Äidit totesivat myös, että itsestä huolehtiminen on tärkeää, jotta jaksaa huolehtia lapsistaan. Itsestä huolehditaan ylläpitämällä omia harrastuksia ja sosiaalisia suhteita, jotka myös edesauttavat irrottautumaan kodin arjesta. Yhdistämällä edellä mainitut sisäiset ja ulkoiset tekijät, muovaantuu kuva haastattemieni kolmen äidin arjen selviytymisstrategioista.

Tämä pro gradu -tutkielma on tehty pienellä aineistolla. Mielenkiintoista olisi ollut, jos vanhempia olisi ollut enemmän ja olisi voinut vielä paremmin syventyä arjen pyörittämistä tukeviin positiivisiin tekijöihin. Tutkimustuloksia ei voi yleistää kaikkia yksinhuoltajia koskeviksi, mutta saadut tulokset ovat kuitenkin tärkeitä valottaen osaltaan yksinhuoltajien kokemuksia arjestaan sekä tuomalla esille heidän toiveitaan paremmin lapsiperheiden arkea tukevasta yhteiskunnasta. Mielestäni yksinhuoltajien arkea ei ole tarpeeksi tutkittu. Myös yksinhuoltajaisia voisi tutkia enemmän. Itse olisin halunnut saada edes yhden yksinhuoltajaisän haastateltavakseni. Tärkeää olisi myös tuottaa kattavampaa tukiverkostoa kaikille lapsiperheille ja laajemmat tutkimukset voisivat auttaa siinä.

Tutkimukseni tukee myös aiempaa tutkimusta yksinhuoltajuudesta. Suvi Krokin (2009) tutkimus vähävaraisista yksinhuoltajaäideistä oli ehkä tärkein teoriapohja tutkimukselleni. Oli mielenkiintoista huomata, että tutkimukseni äitien arjen voimavaroista löytyi samoja elementtejä kuin Krokin tutkimuksen äitien voimavaroista. Molemmissa arjen rutiinit toimivat voimavarana. Tai miten äitien ansiotyölle antamat merkitykset olivat myös hyvin samansuuntaisia kuin Mia Hakovirran (2006) tutkimuksessa, joka on tehty yksinhuoltajaäitien työllisyydestä. Ansiotyö ei merkinnyt vain toimeentuloa vaan sosiaalisia suhteita ja irtiottoa

kodin arjesta. Jokainen tutkimukseni yksinhuoltajaäiti toi esille läheisiä välejään omiin lapsiinsa, saman on todennut Paula Tuovinen (2014) yksinhuoltajaisia tutkiessaan. Juuri yksinhuoltajuuden nähtiin myötävaikuttavan läheisten välien syntymiseen.

5.2 Eettistä pohdintaa

Yksinhuoltajuus tutkimusaiheena on sensitiivinen ja avoin haastattelu mahdollistaa hyvin henkilökohtaisiin aiheisiin vievän keskustelun. Tällöin se voi nostattaa tutkittavissa monenlaisia tunteita. Mieleen voi tulla muistoja vaikeistakin asioista, eikä haastattelun tarkoitus ole pahoittaa kenenkään mieltä. Siksi koin tärkeäksi painottaa haastatteluissa yksinhuoltajuuden myönteisiä puolia ja voimavaroja sekä toiveita. Keskusteluissa vanhempi saattoi palata menneisiin, hyvin vaikeisiin hetkiin, joista tarvittaessa puhuimme. Haastattelun päätteeksi pyrin palauttamaan vanhemman nykyhetkeen, kun asiat ovat paremmin. Toinen haastattelukerta myös mahdollisti tarkistamaan, ettei mikään ollut jäänyt painamaan mieltä. Haastattelujen yhtenä tarkoituksena oli kuitenkin myös voimaannuttaa vanhempia ja saada heidät näkemään itsensä kaikin puolin pärjäävinä äiteinä. Uskon, että tämä tarkoitus toteutui. Mielestäni tutkimuksen itsessään pitäisi olla arvokas, siksi minulle on tärkeää, että tutkittavat kokevat haastattelut itselleen merkityksellisiksi, jopa voimaannuttaviksi. Intensiivisen huomion kohdistaminen haastateltavan kokemuksiin saattaa olla positiivinen kokemus haastateltavalle (Perttula 1995, 68).

Haastattelussa tuli esille myös sellaisia henkilökohtaisia asioita, kuten äidin sairaus, jotka olisin jättänyt tutkimuksesta pois, mutta äidit totesivat, ettei niin tarvitse tehdä. Äideille se merkiksi myös vaikeaa kokemusta, josta on selvitty voittajana. Hämmäntävää oli tämän hyvinvointiyhteiskunnan tuen puutteellisuus heidän rankoissa esimerkeissään vaikeuksista, jotka he ehkä myös halusivat tuoda esille. Jätin osan äitien vaikeista kokemuksista tuomatta aineisto-otteina tutkielmaan suojatakseni äitien henkilöllisyyttä. Tarkoituksellisesti käytän tutkimuksen äitien lapsista nimitystä lapsi, en poika tai tytär. Lapsien sukupuolella ei tutkimuksen kannalta ollut merkitystä, kuten ei äitien ammanteillakaan. Haastatteluaineisto säilytettiin asianmukaisesti salasanojen ja lukkojen takana tutkielman tekemisen ajan ja hävitettiin deletoimalla tallenteet ja polttamalla paperit pro gradu -tutkielman valmistumisen jälkeen.

Etsiessäni haastatteluaineistosta tutkimuskysymykseeni vastaavia merkityskokonaisuuksia, käytin fenomenologisen orientaation mukaisesti omaa intuitiotani. Valintoihini saattoi vaikuttaa omat kokemukseni yksinhuoltajana. Toisaalta, jo haastatteluvaiheessa keskusteluista nousi tiettyjä näkökulmia, jotka olivat merkityksellisiä nimenomaan haastattelemilleni äideille. Jos tutkimusta olisi analysoinut joku muu, olisi jotkin detaljit olleet erilaisia ja näkökulmaa muuttamalla merkityskokonaisuudet olisivat muuttuneet. Minä halusin tutkimukseeni yksinhuoltajia, jotka ovat oman kokemuksensa mukaan pärjänneet vanhempana. Sillä halusin tuoda esille voimaannuttavia esimerkkejä, miten haasteellisista tilanteista selvitään.

Oma tapani suhtautua asioihin on jonkin verran feministinen. Mielestäni feminismiä tarvitaan edelleen edistämään solidaarisuutta ja tasa-arvoa sekä tuomaan epäkohtia esille ja pyrkimään valtaistamaan alistetussa asemassa olevia. Toivon että, jokainen pienikin tutkielma edesauttaa yksinhuoltajien aseman ja hyvinvoinnin paranemista. Sosiaalityön tutkimus ja feministinen tutkimus ovat monella tapaa samankaltaisia ja kiinnostuneet samoista asioista. Feminismi pyrkii myös vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Ihmisellä on toki jossain määrin vastuu itsestään, mitä elämältään haluaa, mutta lähtökohtia pitää tasoittaa ja toiset tarvitsevat enemmän tukea kuin toiset. Rakenteet vaikuttavat, joskus ratkaisevasti, onko yksinhuoltajan lapsella yhtäläinen mahdollisuus esimerkiksi yksityiseen päiväkotiin tai haluamaansa opiskelupaikkaan.

Halusin oppia jotain myös itsestäni ja omasta yksinhuoltajaperheestäni. Tutkimuksen tekeminen tarjosi sukellusta lähimenneisyyteni haasteellisiin muistoihin, jotka olin jo pakannut siisteiksi laatikoiksi pölyyntymään. Haastatteluja aloittaessani en tiennyt mitä odottaa, mutta äitien pohtiessa omia kokemuksiaan ja luonteenpiirteitään, löysin paljon yhtäläisyyttä omiin kokemuksiini ja itseeni. Tutkimukseni äidit sanoittivat minulle useita asioita myös omasta yksinhuoltajuudestani. Tämä pro gradu -tutkielma ei olisi syntynyt ilman rohkeita yksinhuoltajaäitejä, jotka uskaltuivat mukaan haastatteluihin ja tutkimukseen. Kiitos siitä heille!

”Arki...haastava. Se on sitä rutiineit ja sitä, et sä oot ihan oikeesti yksin yksin. Siin ei oo ketään muita, ko sinä. Ihan sama mitä maailmassa tapahtuu ja pyörii, ni se olet sinä joka vastaa kaikesta, niin hyvässä ko pahassa. Se on sitä elämää ittessään.” (Pikku Myy)

LÄHTEET

- Anttonen, Anneli (1997): *Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskuntateoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite*. Tampere: University Press.
- Castren, Anna-Maija (2014): *Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen*. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus. S. 139–166.
- Cunningham, Anna-Marie & Chris Knoester (2010): *The Psychological Well-Being of Single Parents*. Teoksessa: Yarber, Annice D., Paul M. Sharp & Paul Sharp (toim.) (2010): *Focus on Single-Parent Families: Past, Present and Future*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, LLC. Greenwood Publishing Group. S. 136–157.
- Berg, Kristiina (2009): *Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina*. Artikkelilehdessä: *Janus* vol. 17 (2) (2009). S. 170–175.
- Broberg, Mari & Juhani Tähtinen (2009): *Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheessä*. Teoksessa: Forssen, Katja, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) (2009): *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Tutkimuksia D 50/2009. Väestöliitto. S. 154–169.
- Forsberg, Hannele (2014): *Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen*. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus. S. 123–138.
- Forssen, Katja, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) (2009): *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Tutkimuksia D 50/2009. Väestöliitto.
- Gadamer, Hans-Georg (2004): *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.
- Gordon, Tuula (1991): *Feministiäidit; nuorallatanssia arjessa ja myyteissä*. Teoksessa: Nopola Sinikka (toim.) (1991): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Juva: WSOY. S. 133–147.

- Haataja, Anita (2009): Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa: Forssen, Katja, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) (2009): Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Tutkimuksia D 50/2009. Väestöliitto. S. 46–62.
- Hakovirta, Mia, Milla Salin & Anita Haataja (2016): Onnistuuko lasten kasvatus yksin? Suomalaisten mielipiteet yksinhuoltajavanhemmista. Teoksessa: Airio, Ilpo, Anita Haataja, Miia Saarikallio & Maria Valaste (toim.) (2016): Lauulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Sosiaali- ja terveys-turvan tutkimuksia. Helsinki: Kela.
- Hakovirta, Mia (2006): Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat. Helsinki: Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006.
- Hiilamo, Heikki (2009): Mitä voimme oppia Ruotsista? Yksinhuoltajien asema Suomen perhepolitiikassa pohjoismaisessa vertailussa. Teoksessa: Forssen, Katja, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) (2009): Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 50/2009. S. 63–76.
- Hokkanen, Tiina (2005): Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hurme, Helena (2014): Bioekologinen malli. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus. S. 60–80.
- Hirsijärvi, Sirkka & Helena Hurme (2001): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta (2014): Teoria universaalista perheestä. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus. S. 18–34.
- Jokinen, Kimmo (2014): Perhekäytäntöjen sosiologia. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): Perhetutkimuksen suuntauksia. Tallinna: Gaudeamus. S. 167–191.

- Jokinen, Eeva (1996): *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrannallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kakkori, Leena (2009): Hermeneutiikka ja fenomenologia. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäisestä problematiikasta. Artikkelilehdessä: *Aikuiskasvatus* 29: 4 (5), 273–280. Helsinki.
- Korhonen, Merja & Hannu Perho (2014): *Psykososiaalinen kehitysteoria*. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus. S. 36–59.
- Korvela, Pirjo & Anna Rönkä (2014): *Arkielämä näkökulmana perheeseen*. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus. S. 192–214.
- Kuronen, Marjo (2009): *Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – kohtaamisia ja kohtaamattomuutta*. Teoksessa: Mäntysaari Mikko, Anneli Pohjola & Tarja Pösö. *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-Kustannus. S. 111–130.
- Kuronen, Marjo (2014): *Perheen ideologinen tuottaminen*. Teoksessa: Jallinoja, Riitta, Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) (2014): *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Tallinna: Gaudeamus. S. 81–98.
- Krok, Suvi (2008): *Vähävarainen yksinhuoltajaäiti etuusjärjestelmässä*. Teoksessa: Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (toim.) (2008): *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino. S.145–174.
- Krok, Suvi (2009): *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä*. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Timo (2001): *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.) (2001): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: Gummerus. S.26–67.
- Liljeström, Marianne (toim.) (2004): *Feministinen tietäminen: keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.
- May, Vanessa (2001): *Lone motherhood in Finnish women's life stories: creating meaning in a narrative context*. Åbo Akademi.

- Nätkin, Ritva (1991): *Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut*. Teoksessa: Nopola Sinikka (toim.) (1991): *Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo?* Juva: WSOY. S.11–25.
- Perttula, Juha (2011): *Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria*. Teoksessa: Perttula, Juha & Timo Latomaa (toim.) (2011): *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Tampere: Juvenes Print. S. 115–162.
- Perttula, Juha (1995): *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena: johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. Tampere: Suomen fenomenologinen institutti.
- Rantalaiho, Minna (2009): *Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos: aviottomasta äitiydestä jaettuun vanhemmuuteen*. Teoksessa: Forssen, Katja, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) (2009): *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 50/2009. S. 19–45.
- Rantalaiho, Ulla-Maija (2006): *Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja Avun tarpeista*. Teoksessa: Hokkanen, Liisa & Maritta Savola (toim.) (2006): *Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä*. Pohjois-Suomen sosiaalialan julkaisusarja 22. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus. S. 46–77.
- Sukula, Seija (2009): *Matka äidiksi: tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta*. Tampere: University Press.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002): *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tuovinen, Paula (2014): *Isien ja tyttärien kertomuksia yksinhuoltajaperheestä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Elektroniset lähteet

- Kielitoimiston sanakirja (2018): Viitattu 26.2.2018. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
- Lastensuojelun keskusliitto (2017): Viitattu 21.11.2017. <https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/lapsiperhekoyhytta-on-vahennettava-pontevammin/>
- Pienperhe (2018): Viitattu 23.3.2018. <https://www.pienperhe.fi>
- Synonyymit (2018): Viitattu 26.2.2018. <https://www.synonyymit.fi/suoriutua>
- THL (2017): Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 9.10.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lapsen-asema-erotilanteessa/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>.
- Tilastokeskus (2017): Viitattu 17.9.2017. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__perh/030_perh_tau_111.px/table/table-ViewLayout1/?rxid=e9f5b29b-1dd8-4a71-9172-5ac2c9b66e7a
- Totaaliyhärit (2018): Viitattu 13.2.2018. <http://totaaliyharit.wixsite.com/totaaliyharit>
- Väestöliitto (2017): Viitattu 31.10.2017. http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tieto-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilöllinen_ku/

Suostumus yksinhuoltajavanhempien arjen haastattelututkimukseen osallistumisesta

Allekirjoituksellani annan suostumukseni Jyväskylän yliopiston sosiaalityön maisteriopiskelija Sari Hautaojalle käyttää haastatteluaineistoa pro gradu -tutkielmassaan. Olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen kulusta ja osallistun vapaaehtoisesti haastatteluun.

Ymmärrän, että haastattelu nauhoitetaan, haastattelusta tehdään muistiinpanoja ja nauhoitettu tallenne litteroidaan. Haastateltujen henkilöllisyys ei tule tutkimuksessa esille.

Voin vetäytyä haastattelututkimuksesta, milloin haluan.

Päiväys: _____

Haastateltavan allekirjoitus: _____

ja nimen selvennys: _____

Tutkijan allekirjoitus: _____

ja nimen selvennys: Sari Hautaoja

Tutkijan yhteystiedot: email: sxxxxx@student.jyu.fi

puh: 040 xxxxxxx

Haastattelut nauhoitetaan, nauhoitukset hävitetään pro gradun valmistuttua. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti.

Suostumuksia tehdään kaksi kappaletta, haastateltavalle ja tutkijalle.